

Economisch-Statistische Berichten

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDS ECONOMISCH INSTITUUT.

1 JULI 1970
55e JAARGANG
No. 2753

Moeilijke inkomenspolitiek (I)

Beter theoretisch onderheid dan de meeste beschouwingen over inkomenspolitiek is de originele bijdrage tot dit veelbesproken onderdeel van ons sociaal-economisch bestel, die Drs. B. de Vries onlangs leverde. In zijn artikel „Inkomenspolitiek: moeilijk maar niet onmogelijk” in *Maandschrift Economie* van mei en juni jl. belijdt hij zijn geloof in de mogelijkheid om tot een principiële overeenstemming te geraken over de doelstellingen van een inkomenspolitiek. Alles onder erkenning dat „de economische theorie van de inkomensverdeling het stadium van moeilijk bewijsbare speculatieve beschouwingen, nog nauwelijks te boven is”, resp. dat „er nog te veel ruimte is voor subjectieve elementen bij de keuze van de gewichten die aan de verklarende factoren worden toegekend”. Hij gaat uitvoerig in op de normen voor en de theorie van de inkomensverdeling, de waardering van de bestaande inkomensverschillen, waarover hij menig cijfer geeft, en de mogelijkheden die zijns inziens voor een inkomenspolitiek bestaan. Zijn zeer doorwrochte artikel (in totaal ruim 50 bladzijden) verdient hier nog wat nader belicht te worden.

De Vries bekijkt allereerst de doelstelling van „een aanvaardbare inkomensverdeling” in relatie tot de andere doelstellingen van het macro-economisch beleid en constateert dat geen ervan erg exact is geformuleerd. Een vaagheid die geen toeval is, maar resultaat is van de omstandigheid dat de doelstellingen in hun onderlinge relaties een rivaliserend karakter hebben. Voor wat de inkomenspolitiek betreft komt daar nog bij, dat een te grote nadruk op deze doelstelling de andere in gevaar zou kunnen brengen. De Vries refereert in dat verband aan de uitspraak van De Galan, dat in de praktijk de inkomenspolitiek in de eerste plaats wordt beschouwd als een instrument om de andere doelstellingen te helpen verwezenlijken.

Vervolgens passeren de normen voor inkomensbeleid de revue. *Inspanningsverschillen* kunnen als norm op veel instemming rekenen. De norm *aangeboren bekwaamheden* is wat twijfelachtiger; beloning naar toevallige *marktwaarde* is aan nog meer kritiek onderhevig. Grote mate van overeenstemming daarentegen zal weer bestaan over de wenselijkheid maatschappelijke oorzaken van ongelijkheid uit de weg te ruimen, zo ook over de wenselijkheid om in bepaalde gevallen met het *behoeftebeginsel* rekening te houden. De auteur komt dan tot een voorlopige afbakening van het begrip „rechtvaardige inkomensverdeling”:

„In feite betekent dit aanvaarding van de eis van een gelijke start als minimumvoorwaarde; een voorsprong bij de finish die berust op extra inspanning tijdens de wedstrijd wordt geaccepteerd. Berust de voorsprong op aangeboren bekwaamheden en/of relaties, dan zullen sommigen daarmee bij de prijsuitreiking rekening willen houden. Het behoeftebeginsel impliceert in dit verband dat voor de deelnemers die het laatst over de eindstreep komen of helemaal niet kunnen lopen, toch nog een behoorlijke troostprijs beschikbaar hoort te zijn”.

Terecht zegt De Vries dat aan het aldus geformuleerde beginsel nog wel het nodige mankeert op het stuk van *praktische hanteerbaarheid*. Voor het te voeren beleid is inzicht vereist in de mate waarin de ongelijkheidsorzaken invloed hebben op het ontstaan van inkomensverschillen. De theorie is hieraan nog nauwelijks toegekomen, bezig als zij allereerst was met de analyse van de wijze waarop vraag en aanbod de prijs van de produktiefactoren bepaalden. Het meten van de wegingcoëfficiënten die aan oorzaken van inkomensongelijkheid moeten worden toegekend is een probleem dat pas daarna kan worden opgelost. De oorzaken werken weliswaar in op de vraag- en aanbodsverhoudingen, maar als we niet weten hoe het prijsvormingsproces werkt, heeft rechtstreekse meting van de ongelijkheidsorzaken weinig zin.

Over de rol die de grensproductiviteitstheorie speelt in het geheel van die ongelijkheidsorzaken een volgende keer iets meer.

Inhoud

Moeilijke inkomenspolitiek (I)...	633
Korthheidshalve	634
Prof. Dr. W. Albeda: Gastarbeiders en nationale economie	635
Prof. Mr. P. VerLoren van Themaat: Het voorbeeld van de Westduitse Stabiliteits- en Expansiewet	636
L. Kuyper: De Westduitse Stabiliteitswet (I)	637
Mr. P. G. M. Zwartkruis: Hoe komt een bedrijf aan zijn leiders?	642
Mededelingen	646
Geld- en kapitaalmarkt	647
Ingezonden	649
Boekennieuws	650

Redactie

Commissie van redactie: H. C. Bos,
R. Iwema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers,
P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck,
A. de Wit

Redacteur-secretaris: P. A. de Ruiter

Adjunct redacteur-secretaris:
J. van der Burg

Economisch-Statistische Berichten

Uitgave van de Stichting Het Nederlands
Economisch Instituut

Adres: Burgemeester Oudlaan 50,
Rotterdam-3016;
kopij voor de redactie:
postbus 4224. Telefoon:
(010) 14 55 11, toestel 3701. Bij
adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje
meesturen.

Kopij voor de redactie: in tweevoud,
getypt, dubbele regelafstand, brede marge.

Abonnementsprijs: f. 44,72 per jaar,
studenten f. 31,20, franco per post voor
Nederland, België, Luxemburg, overzeese
rijksdelen (zeepost).
Prijs van dit nummer: f. 1,50. Abonnementen
kunnen ingaan op elke gewenste datum,
maar slechts worden beëindigd per
ultimo van een kalenderjaar.

Betaling: giro 8408; Bank Mees & Hope
NV, Rotterdam; Banque de Commerce,
Koninklijk plein 6, Brussel,
postcheque-rekening 260.34.

Advertenties: N.V. Kon. Ned. Boekdrukkerij
H.A.M. Roelants, Lange Haven 141,
Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Korthheidshalve

De in dit nummer opgenomen informatieve beschrijving van de heer Kuyper van de Westduitse Stabiliteits- en Expansiewet mag zeer actueel heten nu de Nederlandse werkgevers- en werknemersdelegatie teruggekeerd is van haar Duitse reis. Die tweedaagse studiereis is benut om het Westduitse overlegstelsel voor sociaal-economische vraagstukken te bestuderen, met name dat onderdeel ervan dat als „konzertierte Aktion” bekend staat. Wie de uitvoerige beschrijving van de heer Kuyper leest zal zich wellicht afvragen of twee dagen niet wat aan de krappe kant is om het Duitse systeem goed te leren kennen. Uit *De Tijd* (dd. 26 juni jl.) valt te leren dat de reis ook bedoeld was om de voorzitters van de werkgevers- en werknemersorganisaties weer wat nader tot elkaar te brengen. De reis moest aldus een kader verschaffen voor informeel overleg, sinds de formele overlegstructuur voor een belangrijk deel geblokkeerd was na het daaruit zich terugtrekken van NKV en NVV, als reactie op de totstandkoming van de Loonwet. Maar ook in deze twee centrales beseft men dat, hoe sterk de vuist ook is die men nu maakt, men toch niet zonder een zekere vorm van overleg kan. Te veel zaken blijven nu noodgedwongen liggen, zaken die de belangen van bonden en leden raken. Men zoekt nu naar een weg terug en men wil — op zichzelf reeds een hoopvol teken — het elkaar daarbij niet al te moeilijk maken om zonder gezichtsverlies die weg terug te bewandelen. Minister Roolvink zal maar al te blij zijn de beruchtste artikelen van zijn Loonwet te schrappen, wanneer het hem althans maar mogelijk gemaakt wordt dit zonder al te veel gezichtsverlies te doen. Wat is daarvoor een mooier argument dan een eenstemmig door het georganiseerde bedrijfsleven aangedragen nieuwe overlegstructuur? Hooguit zal de oppositie in de Staten-Generaal met de tanden knarsen, wanneer zij voor de zoveelste keer geconfronteerd wordt met een succes van de buitenparlementaire oppositie. Of de nieuwe overlegstructuur ook inderdaad zal werken is een probleem van latere zorg. Hoofdzaak is dat zij er is en dat voorlopig weer een tijdje zaken gedaan worden; volgend jaar wordt wel weer verder gezien. Vroeger placht men van over de grenzen naar Nederland te komen om zijn „ideale” overlegstructuur te bestuderen; nu gaan wij over de grenzen, maar dan om ons een excuus te verschaffen om informeel te praten met hen die wij formeel niet willen treffen. De „konzertierte Aktion” verschaft kennelijk zo'n excuus. Holland op zijn smalst. (dR)

Een eerste krachtmeting voor de nieuwe Engelse regering vormen de onderhandelingen over toetreding tot de Europese Gemeenschap die binnenkort zullen beginnen. Een krachtmeting op twee fronten. De onderhandelingspositie van de Britse delegatie is weinig sterk, omdat zij zich niet geruggesteund weet door de publieke opinie aan het thuisfront. De meerderheid van het Britse volk voelt zich weinig aangetrokken tot een economische unie met het Continent. Dat is dezer dagen weer gebleken in de jaarvergadering van een aantal grote Engelse vakbonden. Men sprak zich daar met grote meerderheid uit tegen toetreding tot de EEG. Opvallend is de preoccupatie van de Britten met betrekking tot de economische effecten van integratie. Het bij ons — ook na de teleurstellingen over de praktijk van de integratie — toch nog altijd levende, meer ideologisch getinte, „Europese” sentiment, het Wir-sind-alle-Brüder-idee is bij de Britten nauwelijks bespeurbaar. Pleidooien pro en contra de EEG schijnen in het Verenigd Koninkrijk doorgaans het resultaat te zijn van een koel, sterk economisch bepaald, rekensommetje. Dat het dan bij de een pro en bij de ander contra uitvalt is omdat de exponenten van de factoren in dat rekensommetje niet bij ieder gelijk zijn. Voor zover er dan toch nog een ideologisch sentiment om de hoek komt kijken, is het er een van een lichte xenofobie jegens alles wat van het Continent komt. Dat het rekensommetje nu sterk contra uitpakt is omdat de Engelse betalingsbalans er momenteel goed voorstaat. Wie altijd toetreding tot de EEG verdedigd heeft omdat dit de betalingsbalans zou saneren, ziet zich nu dit argument uit handen geslagen. Heath c.s. zouden voor wat betreft hun „moral support” daarom beter even kunnen wachten met onderhandelen totdat de betalingsbalans weer tekorten gaat vertonen. Zoals het er nu uitziet voor de Britse economie, behoeven de onderhandelingen beslist niet langer dan een half jaar te duren voor het zover is. (dR)

Gastarbeiders en nationale economie

Welke plaats nemen de gastarbeiders in de ontwikkelde economieën in? Het referendum, in Zwitserland gehouden over de buitenlandse arbeidskrachten, onderstreept nog eens het belang van deze vraag.

Men zou in de positie van de buitenlandse arbeidskrachten in de economie der rijke landen een viertal fasen kunnen onderscheiden:

1. Zij worden gebruikt om (tijdelijk) bepaalde knelpunten op de arbeidsmarkt op te vangen.
2. Zij worden (permanent) ingezet waar het betreft functies, die de nationale arbeidskrachten als onaangenaam, minderwaardig of als te onzeker ervaren.
3. Zij bezetten in principe alle ongeschoolde arbeidsplaatsen.
4. Zij verrichten de handarbeid in een ontwikkelde economie.

Men zou dan kunnen stellen, dat in Zwitserland de vierde fase wordt be-

naderd, dat in landen als Duitsland en Frankrijk de tweede fase duidelijk reeds gepasseerd is, en dat Nederland hard op weg is de tweede fase te realiseren.

Hierdoor gaat zich in de Westeuropese economie het verschijnsel van de etnisch gelaagde arbeidsmarkt als permanent verschijnsel voordoen. Wij kennen dit verschijnsel reeds lang uit landen als Zuid-Afrika en Noord-Amerika. In Zuid-Afrika is 80% van de ongeschoolden zwart en 1% blank; de overigen zijn „kleurlingen” en Aziaten. In de Verenigde Staten is 27% van de ongeschoolden niet-blank. Van de „managers, officials and proprietors” is dit slechts 2,6%.

In beide gevallen betreft het (voornamelijk) inheemse, anders-gekleurde groepen die de eenvoudigste, de onaangenaamste en de sociaal het minst gewaardeerde arbeid verrichten.

In West-Europa zijn het de bewoners der mediterrane en Noordafrikaanse landen, die dit werk meer en meer gaan overnemen.

Wij zijn vaak geneigd Zuidafrikaanse en Noordamerikaanse blanken te vermanen over de handhaving van hun inheemse gelaagde arbeidsmarkt (waarbij uiteraard de omstandigheid dat de gelaagdheid in Zuid-Afrika een wettelijke basis heeft, terwijl ze in de Verenigde Staten op ongeschreven wetten berust, de aandacht verdient).

Het is echter de moeite waard dat wij goed weten, dat zich in West-Europa een enigszins verwante ontwikkeling voordoet. Ook hier andere etnische groepen, die de onderkant van de arbeidsmarkt mogen bevolken.

De arbeidsmarkt is een bijzonder belangrijk medium voor het toedelen van status en functie. Mensen die verondersteld worden alleen maar de eenvoudige rollen te spelen op de arbeidsmarkt, zullen dit ook in hun overige leven (huisvesting, participatie in het culturele leven, enz.) ervaren.

Wij zullen ons goed moeten realiseren dat als de buitenlandse arbeidskrachten een permanent fenomeen worden op onze arbeidsmarkt, we gemakkelijk vervallen in de situaties, die wij in Noord-Amerika en Zuid-Afrika zo laken. Reden te over om ons te bezinnen op de vraag of we de gastarbeider als structureel onmisbare factor in onze economie willen (blijven) zien en op de vraag, wat er (als het antwoord op de eerste vraag bevestigend luidt) gedaan kan worden om het ontwikkelen van een internationaal subproletariaat te voorkomen.

A handwritten signature in dark ink, consisting of a series of fluid, connected loops and strokes, characteristic of a cursive script.

Het voorbeeld van de Westduitse Stabiliteits- en Expansiewet

PROF. MR. P. VERLOREN VAN THEMAAT

De hierna volgende analyse van de Duitse Stabiliteits- en Expansiewet van 1967 werd gemaakt door de heer Kuyper in het kader van een Utrechtse doctoraal-projectstudie over de juridische aspecten van economische macht en democratie op de vlakken van onderneming, bedrijfstak en de nationale economie. Aan zijn analyse voegt hij toe een voorlopige verkenning van de mogelijkheden om in Nederland het Duitse voorbeeld te volgen.

Andere nota's, met betrekking tot het nationale vlak, betroffen de Loonwet en de verhouding tussen SER, Regering en Parlement. In het kader van de projectstudie werd het ook van belang geacht, de vragen van economische macht en democratie op de twee andere genoemde vlakken te onderzoeken. Zoals in dit tijdschrift reeds herhaaldelijk is betoogd, bestaat tussen de democratiseringsmogelijkheden op de drie genoemde vlakken immers een nauw onderling verband. De genoemde vragen moeten hier echter blijven rusten.

Sinds ik in mijn oratie van oktober 1968 een kort pleidooi voerde voor het volgen van het Duitse voorbeeld, is de belangstelling voor de Duitse wet in ons land snel toegenomen. In het voorlopig verslag van de Tweede Kamer op het ontwerp van de Loonwet, werd het oordeel van de regering over mijn suggestie gevraagd. In de Memorie van Antwoord verklaarde minister Roolvink zich bereid de idee van een macro-economische raamwet naar het Duitse voorbeeld van 1967 in studie te nemen. Later bleek, dat het NKV van zijn kant reeds begonnen was met een dergelijke studie en eind mei werd in de dagbladen gewag gemaakt van het voornemen van een gezamenlijke reis van werkgevers en werknemers naar Duitsland om de werking van de Duitse wet in de praktijk te bestuderen.

In deze situatie lijkt de uitvoerige analyse van de heer Kuyper voor een bredere lezerskring van belang. Zij werd gebaseerd op een grondige bestudering van de wet, commentaren daarop en documentatie over de praktische toepassing, die door het Bundeswirtschafts-ministerium welwillend te onze beschikking werd gesteld. De voorlopige verkenning van de mogelijkheden om in Nederland het Duitse voorbeeld te volgen, geeft een eerste inzicht in de daarbij naar voren komende problemen. Aan deze verkenning — in feite discussiestellingen — wil ik vier inleidende opmerkingen vooraf laten gaan.

1. De noodzaak van wat ik in mijn oratie noemde „een wettelijke grondslag voor het macro-economische beleid met bijzondere procedures voor de parlementaire en buitenparlementaire inspraak” is naar mijn oordeel versterkt door de Loonwet enerzijds en het voorontwerp-Witteveen met betrekking tot de conjunctuurpolitieke manipulaties van belastingen anderzijds. Artikel 10 van de Loonwet ziet de mogelijkheid van de daar genoemde algemene loonmaat-

regelen in samenhang met andere maatregelen. Reeds deze samenhang maakt bezinning nodig op een procedure die een goed samenhangend pakket van maatregelen waarborgt. Toepassing van het voorontwerp-Witteveen met betrekking tot conjunctuurpolitieke belastingverhogingen of -verlagingen lijkt al evenzeer onmogelijk, zonder een daarmee samenhangend beleid met betrekking tot de loonpolitieke en prijspolitieke consequenties en zonder wettelijke garanties, dat het effect van deze belastingmanipulaties niet door de uitgavenpolitiek van de overheid teniet zal worden gedaan. De noodzaak van een „konzertierte Aktion” van overheid en sociale partners, kernstuk van de Duitse wet, komt aldus ook hier naar voren.

2. Bestudering van de Duitse ervaringen zal anderzijds tot herbezinning op de doelstellingen en instrumenten van het Nederlandse macro-economische beleid nopen. Zoals de heer Kuyper in zijn verkenning terecht opmerkt, kent Nederland naast de befaamde magische vierhoek van artikel 104 EEG verdergaande algemene doeleinden van het sociaal-economisch beleid dan de Duitse Stabiliteits- en Expansiewet. Terwijl de Duitse wet naast de magische vierhoek als structuurpolitieke doelstelling op middellange termijn slechts de groei vermeldt, kent Nederland ook nog de structurele doeleinden van redelijke inkomensverdeling en sinds kort de ruimtelijke ordening (leefbaarheid) en binnenkort wellicht de ontwikkelingshulp. De problematiek van de verhouding tussen conjunctuurpolitieke maatregelen en economische politiek op middellange termijn komt hierdoor scherper naar voren dan in Duitsland. Zij heeft ook regelmatig — onder meer bij de discussie over de Loonwet en over de inkomenspolitiek in het algemeen — tot enige verwarring geleid. Conjunctuurpolitieke en structuurpolitieke doeleinden en instrumenten werden niet altijd voldoende scherp onderscheiden. Vergelijking met de situatie in Duitsland en andere EEG-landen zal wellicht leiden tot het inzicht, dat loon- en prijspolitiek alleen als *conjunctuurpolitiek* instrument aanvaardbaar zijn en dan nog slechts na uitputting van meer globale en minder direct ingrijpende instrumenten. De *structuurpolitieke* doeleinden op middellange termijn zullen weliswaar bij de conjunctuurpolitiek in het oog moeten worden gehouden. Zij zullen echter grotendeels met andere middelen moeten worden nagestreefd.

3. Ook ons Nederlandse instrumentarium van duidelijk interventionistische conjunctuurpolitieke maatregelen is rijker voorzien dan het Duitse en juist de ergernis, die deze interventionistische maatregelen met betrekking tot lonen en prijzen oproepen, maakt een herbezinning op de volgorde van inzet van meer en minder globale maatregelen wenselijk en een vergelijking met de Duitse ervaringen met

De Westduitse Stabiliteitswet

Een informatieve beschrijving (I)

L. KUYPER

I. Inleiding

In de Stabiliteits- en Expansiewet van 8 juni 1967 (StabW) heeft de wetgever de consequenties getrokken uit de ontwikkeling van de Duitse krediet- en financiële politiek van de jaren 1965 en 1966. De gebreken van die politiek traden duidelijk naar voren: er was hoofdzakelijk een *gebrek aan coördinatie* van de monetaire en financiële politiek der openbare lichamen van de verschillende niveaus (Bond, Länder, gemeenten). De oorzaken hiervan lagen bij: a. de politieke invloed van georganiseerde groepen; b. de financiële en economische autonomie van de openbare lichamen.

Het gaat om een vergroting van de speelruimte van de Bondsregering, die tenslotte verantwoordelijk is voor de economische ontwikkeling. Dit geschiedde door:

1. een beperking van de autonomie der openbare lichamen. Hierin werd voorzien door een grondwetswijziging, die tegelijk met de StabW werd ingevoerd;
2. een in de StabW opgenomen reeks *volmachten*, die het de Bondsregering mogelijk maakt snel en doelmatig te handelen (onder het wakend oog van de parlementaire controle).

Het belangrijkste doel van de StabW is een coördinatie van de monetaire politiek van Bond, Länder en gemeenten voor de toekomst zeker te stellen. Verder streeft de StabW naar samenwerking van de autonome sociale groepen (bijv. de onderhandelaars over de lonen) bij het voeren van de economische en financiële politiek en geeft de aanzet tot een „oriënterende inkomenspolitiek” in de vorm van de hieronder te bespreken „konzertierte Aktion”.

meer globale maatregelen des te nuttiger. Het is mogelijk dat onze kleinere en meer open volkshuishouding in het verleden een verdergaand arsenaal van instrumenten nodig maakte, maar bij een betere coördinatie van het economisch beleid in EEG-verband is niet goed in te zien, waarom Nederland terzake over verdergaande bevoegdheden zou moeten blijven beschikken dan zijn partnerlanden.

4. Er is wel eens geopperd, dat een Nederlandse macro-economische raamwet slecht zou passen in het EEG-kader. Niets lijkt mij minder waar. Een samenhangende planning-wetgeving is in de belangrijkste andere Lid-Staten en binnenkort waarschijnlijk ook in België meer ontwikkeld dan in Nederland. Wel is de Franse en de Italiaanse planningwetgeving in beginsel meer structuurpolitiek gericht dan de Duitse, maar het goed samenhangende wettelijke instrumentarium kan daar ook in conjunctuur-

Het hoofddoel van de in de StabW aangegeven maatregelen op economisch en financieel terrein is: „*het algemeen-economisch evenwicht*”, dat bereikt is wanneer bij bestendige en redelijke groei een stabiel prijspeil, een hoge graad van werkgelegenheid en extern evenwicht bestaan. Deze magische vierhoek moet in het oog gehouden worden bij toepassing van *alle* maatregelen; alle maatregelen moeten verder passen in „het kader van de markteconomische ordening”.

Het bereiken van deze doelen geschiedt door globale, macro-economische maatregelen; een ingrijpen in de privé-sector voorziet de StabW niet. Wat het instrumentarium betreft, dit is voornamelijk gericht op „stabiliteit” (d.w.z. het in evenwicht brengen van conjunctuurschommelingen). De StabW bevat allerminst een volledige opsomming van alle maatregelen die op het terrein van de economische en financiële politiek liggen¹.

Bij een deel van de in de StabW voorziene maatregelen zou een wettelijke vastlegging niet strikt noodzakelijk geweest zijn, daar een overeenkomstig handelen reeds op grond van de bestaande rechtsbasis mogelijk was. Bij de hantering van andere instrumenten echter was een wettelijke verankering onmisbaar. Dit geldt met name voor de belangrijke instrumenten der kredietbeperking (par. 19 e.v. StabW), de verplichte conjunctuurreserves (par. 15 StabW) en de belastingpolitiek (par. 26 e.v. StabW).

¹ *Economische politiek omvat zowel conjunctuur- als structuurpolitieke maatregelen. Financiële politiek in de zin van par. 1 moet zo ruim mogelijk worden opgevat en omvat alle maatregelen met financiële gevolgen.*

politiek opzicht met succes worden ingezet. De coördinatiebevoegdheden van het EEG-verdrag zijn juist op conjunctuurpolitiek gebied het grootste. Ook de behoefte aan coördinatie van het nationale beleid is daar het grootste. Een wet, die een betere samenhang — en wellicht aanvullingen en schrappingen — in ons verspreide conjunctuurpolitieke instrumentarium zou waarborgen, lijkt een belangrijke bijdrage tot die in het jongste Witteveen-plan zo spectaculair bepleite coördinatie van het economisch beleid.

De primair structuurpolitiek bedoelde instrumenten zouden voorlopig buiten een dergelijke raamwet kunnen houden. Tot de bezinning over wat er wel in zou kunnen staan, vormt de studie van de heer Kuyper naar mijn oordeel een waardevolle bijdrage.

P. VerLoren van Themaat

Ongetwijfeld vertoont het instrumentarium gebreken; toch is het nog te vroeg om te stellen, dat de StabW de gestelde doelen wel of niet zal kunnen bereiken. Op dit ogenblik kan men alleen de vraagstukken omlijnen, die beslissend zullen zijn voor succes of mislukking:

1. het probleem van de juiste diagnose en prognose van de economische ontwikkeling, waarmee verbonden zijn de problemen van het „timen” en het doseren van de volgens de wet te nemen maatregelen;
2. het aan belangen-gebonden zijn van de politiek. Het inzetten van de instrumenten van de StabW veronderstelt *politieke* beslissingen.

Par. 1 StabW, welke in de oorspronkelijke tekst als eerste doelstelling van de economische en monetaire politiek de handhaving van de waarde van het geld noemde, werd met het verbeteren van het conjuncturele klimaat in de tweede helft van 1966 zodanig gewijzigd, dat er geen twijfel over kon bestaan, dat de componenten van het economisch evenwicht (*stabiel prijspeil, hoge graad van werkgelegenheid, extern evenwicht en groei*) beschouwd dienden te worden als doelstellingen van gelijke rangorde. Op de doelstellingen van par. 1 zal bij de bespreking van die paragraaf verder worden ingegaan (hoofdstuk II).

De gedachte van een gemeenschappelijke planning van de economische en monetaire politiek is opgenomen in de par. 2 en 9 (hoofdstuk III). De inkomensontwikkeling en de buitenlandse invloeden zijn uitdrukkelijk in de wet begrepen — par. 3 en 4 (hoofdstuk IV).

In de loop van de beraadslagingen werd de parlementaire controle op de volgens de StabW te nemen maatregelen versterkt.

Resumerend kan men stellen, dat de oorspronkelijke conceptie van de StabW overwegend op de conjunctuurpolitiek was gericht, maar dat in de nu bestaande tekst ook de structuur- en groeipolitiek erbij betrokken is. Het sterkere accent op de groei als doelstelling van economische en monetaire maatregelen vond zijn uitdrukking in de wijziging van de titel „Gesetz zur Förderung der wirtschaftlichen Stabilität” in: „Gesetz zur Förderung der Stabilität und des Wachstums der Wirtschaft”.

Conjunctuurschommelingen zijn in de wet gelijk gesteld aan schommelingen van de totale vraag en daarvan hangt de omvang van de werkgelegenheid af, de hoogte van het nationale inkomen en de ontwikkeling van het prijspeil. Het doel van de conjunctuurpolitiek is de bestrijding van deze schommelingen, waartoe twee soorten instrumenten beschikbaar zijn:

1. De tegenwoordig al traditionele en vaak beproefde *geld- en kredietpolitiek*, die door de centrale bank wordt gehanteerd. Dit zijn instrumenten van globaal bijsturen in de zuiverste vorm. Zwakke punten zijn: kredietrestricties werken uitsluitend op de investeringen en dan nog slechts voor zover deze met externe middelen worden gefinancierd en treffen daarmee de afzonderlijke delen van de economie zeer ongelijkmatig. Pas in de omloop na de inkrimping der investeringen wordt de nationale economie in haar volle breedte geraakt. Het afremmen van de investeringen gaat echter onvermijdelijk gepaard met verlies aan groei.
2. De compensators, financiële politiek, d.w.z. een financiële politiek die zo gericht wordt dat ze, voor zover mogelijk, de schommelingen in de totale vraag compenseert (*fiscal policy*).

De leer van de anti-cyclische politiek is gegrond op de gedachte, dat de Staat zijn directe beschikkingsmacht over de overheidsuitgaven zou moeten gebruiken ter beïnvloeding van de totale vraag, m.a.w. voor een anti-cyclisch „tegensturen”. Daar de lopende uitgaven door wet resp. verordening in wezen vaststaan, blijven ter manoevrering over: *de investeringsuitgaven*.

In de hoogconjunctuur moeten de investeringsuitgaven verminderd worden, het opnemen van krediet beperkt, en zo mogelijk een deel van de in de regel conjunctureel sterk stijgende ontvangsten door vorming van een conjunctuurreserve in het centrale-banksysteem opgevangen worden. De recessie moet een tegengesteld verloop vertonen.

Wat de conjunctuurpolitiek betreft is vooral de laatste situatie van bijzondere betekenis, omdat hier de Staat — bewust vooruitziende — investeringen doet, die in de plaats treden van de (ten gevolge van de geringer geworden investeringsbereidheid der ondernemers) wegvallende particuliere investeringen.

Bond, Länder en ook de gemeenten, worden door de StabW geheel in het algemeen verplicht de doelstellingen van par. 1 in het oog te houden. De begrotingen moeten anti-cyclisch worden opgesteld en uitgevoerd: in de hoogconjunctuur moeten Bond en Länder een bijzondere conjunctuurreserve vormen, waar in het geval van een recessie dan weer middelen aan kunnen worden onttrokken.

Een directe beïnvloeding van de Bondsregering op het comptabel beheer van de Länder is niet voorzien. Daarentegen bestaat er een *indirecte* en wel op twee manieren:

- a. de obligatoire, bij RVO in te voeren binding van middelen van Bond en Länder in de conjunctuurreserves tot maximaal 3% van de in de vorige begroting verkregen belastinginkomsten (vgl. par. 15). Daaruit ontstaat een besnoeiing van de beschikbare gewone inkomsten. Deze werking kan nog versterkt worden wanneer:
- b. de mogelijkheid tot kredietopname van Bond, Länder en gemeenten bij RVO (op grond van par. 13) beperkt wordt.

Door middel van deze twee instrumenten is het mogelijk restrictieve maatregelen voor het gehele complex van huishoudingen door te zetten.

De werking van een anti-cyclische variatie in de investeringsuitgaven stuit economisch gezien op relatief enge grenzen (dit zelfs wanneer men de investeringen van alle geleidingen samenvat en de budgettaire kant van de zaak bevredigend opgelost kan worden). Dit blijkt reeds uit het feit, dat het aandeel van de overheidsinvesteringen minder dan 20% van de totale investeringen bedraagt (investeringen 1968: DM 121 mrd., overheidsinvesteringen 1968: DM 21,3 mrd. Bovendien heeft de vraag van de overheid naar investeringsgoederen voornamelijk betrekking op het bouwbedrijf. Een te geforceerde politiek van variatie van de overheidsinvesteringen kan in deze bedrijfstak leiden tot hevige schommelingen in de capaciteiten, een verschijnsel dat economisch nadelig is; onder bepaalde omstandigheden kunnen zich knelpunten vormen of kunnen er capaciteiten ontstaan, die op de lange termijn overcapaciteiten zouden blijken.

Een bredere werking op de omvang van de investeringen is te bereiken door anti-cyclische maatregelen op het terrein van de belastingheffing. Met als doel de stimulering van de investeringen voorziet de StabW in de mogelijkheid van een tijdelijke invoering van een „*Steuerabzug für Investitionen*”; om de investeringen af te remmen kunnen de

Overzicht van inhoud en indeling van de Westduitse Stabiliteits- en Expansiewet

A. De StabW legt het doel van de economische politiek vast (nl.: handhaving van het evenwicht in de economie en verplicht Bond en Länder de vereisten voor dit doel bij hun economische en financiële maatregelen in het oog te houden (par. 1).

B. De StabW verplicht de Bondsregering tot het opmaken van jaarverslagen, waarin zij: ten eerste de voor het lopende jaar nagestreefde economische en financiële doelen in gekwantificeerde vorm (*jaarprojectie*) en ten tweede de door haar voor het lopende jaar geplande economische en financiële politiek moet vastleggen (par. 2).

C. Naast het principiële richten van de economische en financiële politiek op het wettelijk gestelde hoofddoel, voorziet de StabW in de volgende speciale maatregelen om het evenwicht van de totale economie tot stand te brengen of te handhaven:

1. Mocht een der doelstellingen van par. 1 in gevaar komen, dan stelt de Bondsregering „oriëntatiegegevens”¹ ter beschikking, om te komen tot een „konzertierte Aktion”² van de gebieds-corporaties, de vakverenigingen en de werkgeversorganisaties (par. 3).

2. Bij „verstoring van het economisch evenwicht door de buitenlandse handel” moet de Bondsregering alle mogelijkheden van de *internationale coördinatie* gebruiken en, voor zover dit niet voldoende is, de haar ter beschikking staande middelen van de economische politiek inzetten (par. 4).

3. De begrotingspolitiek en de financiële politiek van Bond en Länder dienen op de doelstellingen van de totale economie gericht te worden (par. 5. I en par. 14). Hiertoe voorziet de wet in:

— een ten behoeve van de anti-cyclische begrotingspolitiek (par. 5. II-8) ingestelde toevoeging, c.q. onttrekking van middelen aan *conjunctuur-reserves* (par. 7);

— een *vijfjaarlijkse* financiële en investeringsplanning voor de begrotingspolitiek van Bond en Länder, met inachtneming van de relaties met de vermoedelijke ontwikkeling van de capaciteit van de totale economie (par. 9-11).

De verplichting tot het richten op de doelstellingen van de totale econo-

mie (par. 1) geldt ook voor de begrotingspolitiek der gemeenten (par. 16), evenals voor de houding van de rechtstreeks aan de Bond gelieerde corporaties, publiekrechtelijke instellingen en stichtingen (par. 13. III); verder gelden ze voor de Bundesbahn en de Bundespost volgens de eventuele beschikkingen van de minister van Verkeer, resp. van de Post (par. 13. II). Par. 1 en de voorschriften betreffende het voeren van een anti-cyclische begrotingspolitiek gelden overeenkomstig voor het ERP-fonds (par. 13. I, ERP = European Recovery Program).

4. Financiële hulp aan instanties buiten het Bondsbestuur moet op de doelen van par. 1 gericht worden; elke twee jaar moet een „subsidieverslag” overgelegd worden (par. 12).

5. Ter afwering van een verstoring van het economisch evenwicht kan de Bondsregering bij RVO³, met toestemming van de Bondsraad, voor Bond en Länder het toevoeren van middelen aan de „conjunctuurreserves”⁴ bindend regelen. De middelen mogen slechts op grond van een nieuwe RVO worden onttrokken (par. 15).

6. Bond en Länder moeten elkaar geregeld over en weer inlichtingen over de financiële politiek verstrekken (par. 17); er wordt een *conjunctuurraad* voor de Staat ingesteld (par. 18).

7. Ter afwering van een verstoring van het economisch evenwicht kan de Bondsregering bij RVO, met toestemming van de Bondsraad, voor Bond, Länder en gemeenten, verenigingen van gemeenten en publiekrechtelijke Sondervermogen⁵, een *grens voor kredietopname* tot bepaalde maxima vaststellen, gebonden aan een termijn van één jaar en de nakoming regelen van een tijdschema voor de kredietopname en voor bepaalde kredietvoorwaarden (par. 19-25).

8. Ter bestrijding van conjunctuurschommelingen kan de Bondsregering bij RVO, met toestemming van Bondsraad en Bondsdag, de *afschrijvingsmogelijkheden* op een bepaalde manier beperken, gebonden aan een termijn van één jaar; resp. een „Steuerabzug für Investitionen”⁶ invoeren en een *toeslag of vermindering* bij de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting tot maximaal 10% instellen (par. 26-28).

9. De Deutsche Bundesbank krijgt ruimere mogelijkheden voor openmarkttransacties door schepping van extra mobiliserings- en liquiditeitspapieren. De Bondsregering kan de levensverzekeraars en het Bonds-bureau voor arbeidsbemiddeling en werkloosheidsverzekering aan een termijn gebonden vorming van reserves van deze stukken voorschrijven (par. 29-30).

10. *Het College van Deskundigen*⁷ dat advies uitbrengt over de ontwikkeling van de totale economie, wordt verplicht aanvullende adviezen uit te brengen naast de jaaradviezen, wanneer ontwikkelingen kenbaar worden die de doelstellingen van par. 1 in gevaar zouden kunnen brengen (par. 31).

¹ Men heeft het begrip „oriëntatiegegevens” gekozen in plaats van „richtlijnen”, om er geen twijfel over te laten bestaan, dat de tariefautonomie der partijen door de terbeschikkingstelling van de oriëntatiegegevens niet benadeeld wordt en in hun eigen verantwoordelijkheid niet het mes wordt gezet.

² Het gaat hier om een „verduitsing” van het Engelse „concerted action” = een afgesproken handelwijze. Het Engelse woord „concert” betekent niet alleen „afspreken” maar ook „concert”; concerted = meerstemmig. De verduitsing moet het beeld behouden van een ingespeeld orkest, waarin vele instrumenten voorkomen.

³ RVO = Rechtsverordnung (vergelijkbaar met de Nederlandse Algemene Maatregel van Bestuur).

⁴ „Konjunkturausgleichsrücklage” = conjunctuur(egaliserings)reserve.

⁵ „Öffentliche Sondervermögen”; hiertoe behoren Bundesbahn, Bundespost, European Recovery Program - Fonds en de gemeentebedrijven.

⁶ „Steuerabzug für Investitionen” = „investment credit” = aftrek van investeringen op de belastingschuld. Nederland: „investeringsaftrek” (art. 11- Wet op de Inkomstenbelasting 1964): aftrek op het belastbare bedrag.

⁷ Sachverständigenrat = College van Deskundigen, dat jaarlijks advies uitbrengt over de economische situatie. Bestaat niet, zoals de Nederlandse SER, uit vertegenwoordigers van werknemersorganisaties, werkgeversorganisaties en Kroon, maar uit louter „deskundigen”.

degressieve en bijzondere afschrijvingen beperkt worden (par. 26-28). De *grootste beïnvloeding* van de totale vraag kan bereikt worden door de in de StabW genoemde toelagen en verminderingen (aan een termijn gebonden) bij de inkomsten- en vennootschapsbelasting tot maximaal 10%.

Belastingtoeslag: de StabW zorgt ervoor dat deze toeslag restrictief kan werken door te bepalen, dat de hogere ontvangsten niet uitgegeven mogen worden, maar in de conjunctuurreserve moeten worden vastgezet.

Belastingvermindering: hierbij moet echter wel in het oog gehouden worden, dat een belastingverlaging slechts dan de totale vraag verhoogt en de conjunctuur prikkelt, als de vermindering van de ontvangsten niet leidt tot een vermindering van de overheidsuitgaven. Dat kan, zolang de conjunctuurreserve nog niet voorhanden is, alleen gebeuren door extra kredieten op te nemen.

Ook de in de StabW genoemde belastingmaatregelen zijn maatregelen van *globale* bijsturing. Ze beïnvloeden de vraagbeslissingen van ondernemers en burgers, maar laten toch het marktmechanisme intact.

Conclusie: in het ideale geval moet de anti-cyclische begrotingspolitiek leiden tot een samenspel van centrale bank en ministerie van financiën. Coördinatie van de maatregelen is dus de eerste en belangrijkste taak.

Zowel de kredietpolitiek als de fiscal policy stuiten automatisch op twee gebieden, die zij niet rechtstreeks kunnen beïnvloeden: 1. de ontwikkeling van het nominale inkomen, die in sterke mate afhangt van het gedrag van de autonome sociale partners; 2. de invloeden uit andere economieën. De StabW voorziet hierin door:

ad 1. Konzertierte Aktion, een gelijktijdig op elkaar afgestemd gedrag van de gebiedscorporaties, vakverenigingen en ondernemersorganisaties, bedoeld om de doelstellingen van par. 1 te bereiken. Dit wordt voorbereid door het verstreken door de Bondsregering van „oriëntatiegegevens”. De laatste confronteren de sociale partners en de deelnemende gebiedscorporaties met hun verantwoordelijkheid voor de algemene economische ontwikkeling. De autonomie van de loonpolitiek blijft gehandhaafd; dwang wordt niet uitgeoefend. Er wordt een inkomenspolitiek beoogd, die de overige instrumenten van de StabW moet aanvullen.

ad 2. Bij verstoring van het economische evenwicht door *buitenlandse factoren* moet de Bondsregering alle mogelijkheden van internationale coördinatie benutten en, voor zover dit niet voldoende is, de haar ter beschikking staande middelen van economische politiek inzetten om het externe evenwicht te handhaven (par. 4). Het voor de praktische politiek belangrijkste punt is de zogenaamde „afscherming” tegen de internationale trend van de geleidelijke stijging van het prijspeil. Paragraaf 4 voorziet niet in concrete maatregelen, maar is in principe louter een *beginsel-formulering*.

Als er geen „afschermings”-maatregelen getroffen worden, dan kan het Duitse prijspeil zich op de lange termijn alleen in de pas met de internationale prijsontwikkeling bewegen; er doet zich dan een onoverkomelijke belemmering voor een autonome stabiliteitspolitiek voor. In zoverre wordt dus het in par. 1 opgestelde doel van stabiliteit in de praktijk *gerelativeerd*. Op korte termijn blijft er voor de economische politiek wat dat betreft toch een aanzienlijke speelruimte; ze kan er invloed op uit-

sinds 1917

sinds 1917

STENOGRAFENBUREAU W. STEMMER & ZN N.V.

Lieven de Keystr. 77, tel. (010) 20 06 86, Rotterdam-14 vervaardigt o.a. de officiële gemeenteraadsverslagen van Arnhem, Baarn, Breda, Dordrecht, Eindhoven, Groningen, Haarlem, Hilversum, Maastricht, Renkum, Rheden, Rotterdam en Veldhoven.

Wij leveren ook

NOTULEN VAN DIRECTIE- EN AANDEELHOUDERSVERGADERINGEN

De jarenlange gedegen ervaring van ons bureau, toepassing van moderne geluidsopnametechniek en vooral onze eerste-klas medewerkers garanderen snel en accuraat werk, uitgevoerd op uiterst betrouwbare en discrete wijze.

(I.M.)

oefenen of een der Länder in de trein der internationale prijsontwikkeling de koplamp of het achterlicht vormt.

II. Doelstellingen

Par. 1: „Bond en Länder moeten bij hun financiële en economische maatregelen de vereisten voor het algemeen economisch evenwicht in het oog houden. De maatregelen dienen aldus getroffen te worden dat zij in het kader van de markteconomische ordening gelijktijdig tot stabiliteit van het prijspeil, tot een hoge graad van werkgelegenheid en tot een extern evenwicht *bijdragen*, bij bestendige en redelijke groei”.

Door par. 1 worden de economische en financiële politiek van Bond en Länder (voor het eerst in de Duitse economische geschiedenis) vastgenageld aan concrete doelstellingen. Het begrip „algemeen economisch evenwicht” werd op voorstel van de Bondsraad in de StabW opgenomen, om duidelijk te maken, dat de in par. 1 apart vermelde doelstellingen *componenten van één begrip* en tevens *van gelijke rang* zijn. Het algemeen economisch evenwicht bestaat, als de in par. 1 genoemde doelstellingen bereikt zijn. Door ook de economische groei als doelstelling op te nemen, heeft men willen aangeven, dat gestreefd wordt naar een *dynamisch* evenwicht.

Economisch gezien behoren de eerste drie componenten tot het terrein van de conjunctuurpolitiek, de economische expansie daarentegen is onderwerp van de groei- en structuurpolitiek.

1. Stabiliteit van het prijspeil. Ter beoordeling hiervan steunt men voornamelijk op de indices van de producentenprijzen en op de prijsindex van het levensonderhoud. Het laatstgenoemde is het belangrijkste, omdat daarvan de koopkracht van een gegeven inkomen afhangt. (N.B. Stabiël prijspeil houdt niet in *constant* prijspeil, maar het met de belangrijkste handelspartners „in de pas lopen”).

2. Hoge graad van werkgelegenheid (niet: „volledige” werkgelegenheid). De economische politiek moet in ieder geval maatregelen nemen tegen:

- conjuncturele werkloosheid, die optreedt als de gemiddelde werkgelegenheid in alle bedrijfstakken of in een groot deel van de economie ontoereikend is;
- structurele werkloosheid, die optreedt tijdens economische groei- en reorganisatieprocessen.

Ondanks het principe, dat de doelstellingen van par. 1 van gelijke rang zijn, heeft het bereiken van een hoge graad van werkgelegenheid op psychologische en politieke gronden een zekere *voorrang* op de andere componenten van het algemeen economisch evenwicht.

3. *Extern evenwicht* („aussenwirtschaftliches Gleichgewicht“), te verdelen in: evenwicht op de betalingsbalans en evenwicht op langere termijn.

4. *Economische groei*. Deze wordt uitgedrukt als percentage waarmee het reële bruto nationaal produkt jaarlijks stijgt. Bij volledige werkgelegenheid van alle produktiefactoren kan economische groei alleen bereikt worden door een vergroting van de kapitaalinzet en door „technische vooruitgang“². Wat echter als „redelijke“ groei gezien moet worden, is een politieke beslissing.

De kern van de StabW bestaat uit voorschriften betreffende bepaalde maatregelen³ op het gebied van de begrotings- en belastingpolitiek, die dienen om de doelstellingen van par. 1 te bereiken. Dergelijke maatregelen zijn voor een deel dwingend voorgeschreven; verder kent deze wet de Bondsregering bepaalde macht toe om ze, indien nodig, te nemen. De verplichting van par. 1 is echter veel ruimer: *de vereisten voor het algemeen economisch evenwicht moeten zonder meer bij ALLE maatregelen met economisch effect in het oog worden gehouden, niet alleen bij de in de wet genoemde.*

De in par. 1 geformuleerde doelstellingen vormen de *spil*, waarom alle te nemen, economische en financiële maatregelen moeten draaien. Door de *voorrang* van deze doelstellingen zullen dus (zowel bij de Bond als bij de Länder) grote gebieden van het politieke handelen beïnvloed worden. Maar omdat het in laatste instantie toch de politiek is die beslist, kan het heel goed voorkomen, dat andere doelstellingen dan de in par. 1 genoemde onder bepaalde omstandigheden prevaleren.

Par. 1 stelt een *rechtsplicht* vast (ius strictum): hij die „maatregelen“ neemt, *moet* de doelstellingen van par. 1 behartigen, anders verkeert hij in strijd met de wet. De Staat heeft hier voor zijn economische en financiële politiek normatieve verplichtingen vastgesteld, welke bij niet-nakoming vernietigbaarheid ten gevolge hebben (Duits recht). Ter vaststelling van de nietigheid zijn evenwel nog een controle-instantie plus een eiser nodig, welke gezien de politieke sfeer niet zonder meer voorhanden zijn, zodat veronachtzaming van par. 1 dikwijls zonder sanctie zal blijven.

III. Planning

Volgens par. 2 moet de Bondsregering in januari van elk jaar de Bondsdag en Bondsraad een *Economisch Jaarverslag* overleggen, dat zal bevatten:

1. een stellingname ten opzichte van het jaaradvies van het College van Deskundigen;
2. een uiteenzetting van de voor het lopende jaar door de Bondsregering nagestreefde economische en financiële doelen (de zgn. *jaarprojectie*);
3. een uiteenzetting van de voor het lopende jaar geplande middelen van economische en financiële politiek.

De jaarprojectie moet gekwantificeerd worden in de vorm van een „nationale rekening“; deze kwantificering moet echter beperkt blijven tot de hoogte van de nationale rekening en tót een termijn van *één jaar*. Eveneens blijft de

uiteenzetting der doelen van de economische politiek tot één jaar beperkt (het tijdsbestek van één jaar is het kortste dat in het algemeen voor de planning van een rationele economie denkbaar is). De StabW veronderstelt niet het formuleren van expansieve doelstellingen voor langere termijn.

De Bondsregering moet tegenover de Bondsdag en de Bondsraad *motiveren*, waarom bepaalde belasting- en begrotingsmaatregelen vereist zijn om een in gevaar komen van de doelstellingen van par. 1 te verhinderen (par. 2, lid 2). De bedoeling van deze motiveringsplicht is, dat de discussie over de door de regering gekozen maatregelen geopend wordt. Dit is iets *nieuws* in Duitsland. De motivering moet aan de maatregelen voorafgaan, zodat het parlement er eventueel zijn invloed op kan doen gelden. De regering heeft echter het laatste woord.

Wat betreft de *inhoud* van de motivering moet de Bondsregering aangeven waarom de door haar gekozen maatregelen „noodzakelijk zijn om een in gevaar komen van de doelstellingen van par. 1 tegen te gaan“. De motivering dient daarom concreet op de doelstellingen van de wet en op de noodzaak van de geplande maatregelen gericht te worden. In geval van een gebrekkige motivering heeft het parlement geen vetorecht. Het is voldoende, dat de Bondsregering zegt, dat zij *meent* dat de maatregelen noodzakelijk zijn om de doelstellingen van de wet te bereiken.

Maatregelen, waarbij geregeld is een plicht tot motivering vóóraf, betreffen:

- a. het doen van extra uitgaven bij een verzwakking van de economische bedrijvigheid (par. 6.II);
- b. het opnemen van extra krediet bij een verzwakking van de economische bedrijvigheid (par. 6.III);
- c. het uitvaardigen van een RVO over verplichte vorming van conjunctuurreserves (par. 15);
- d. het uitvaardigen van een RVO over kredietbeperkingen (par. 19);
- e. het uitvaardigen van een RVO over variatie van het tarief van de inkomstenbelasting.

Voor andere conjunctuurpolitieke maatregelen bestaat geen motiveringsplicht, hetgeen echter niet uitsluit dat een motivering dan — politiek gezien — niet nuttig zou kunnen zijn.

De Bondsregering had in haar jaarprojectie voor 1968 een groeipercentage van het bruto nationaal produkt van minimaal 4% genoemd; in 1968 lag dit reëel $\pm 12\%$, nominaal $\pm 9\%$ (jaarprojectie 1968: 6,2%) boven het niveau van 1967. In 1968 is ook voor de eerste keer de 500 mrd. DM-drempel gepasseerd. De toename van de export was 13% (jaarprojectie 1968: 6½%); de toename van de investeringen was 21½% (jaarprojectie 1968: 16½%)⁴.

In par. 9 van de StabW is de, hiertoe door art. 109.III van de Grondwet gemachtigde, *financiële planning op middellange termijn* vastgelegd; de eerste zin van het eerste

(Slot op blz. 646)

² „Technischer Fortschritt“: moet niet verward worden met rationalisatie. Men verstaat eronder een fundamenteel andere wijze van produceren of het produceren van fundamenteel andere goederen.

³ *Maatregel in de betekenis van par. 1 StabW is iedere feitelijke of rechtshandeling van de Staat, die relevant is voor de economische of financiële politiek.*

⁴ *Ontleend aan: „Jahreswirtschaftsbericht 1969 der Bundesregierung“, 31 januari 1969.*

Hoe komt een bedrijf aan zijn leiders?

MR. P. G. M. ZWARTKRUIS*

Na de tweede wereldoorlog hebben zich — elke peroratie begint met een open deur, zo ook deze — in het bedrijfsleven tal van (r)evoluties voltrokken: nieuwe problemen vroegen om oplossingen waarvoor geen precedent voorhanden was. Eén van die problemen was, dat de „klassieke” methoden, met behulp waarvan het bedrijfsleven in zijn behoefte aan leidinggevende persoonlijkheden (managers) voorzag, aan effect bleken te hebben ingeboet.

„Klassiek”

Die „klassieke” methoden waren:

1. „*Eigen kweek*”: het al of niet op basis van een vooropgesteld plan (hier management-development geheten) scholen van veelbelovend juniorkader tot het niveau waarop dit in de continuïteit van de bedrijfsleiding kon voorzien.
2. „*Good breeding*”: het uit de familiesfeer (of daaraan aangehuwd) van de eigenaren van de onderneming aandraagen van bijv. aan universiteiten enz. voor managementposities klaargestoomde junioren.
3. „*Eigen onderzoek*”, veelal door commissarissen, naar de „markt” van tot leidinggeven bekwaam geachte figuren, die vervolgens werden aangezocht.

Het lijkt zinvol hier even stil te staan bij de factoren die het niet meer geheel toereikend zijn van deze methoden hebben bepaald:

Ad 1. (eigen kweek, resp. management-development). Het is duidelijk, dat het zelf opleiden van geschikte kandidaten voor managementposities in de onderneming als de ideale methode moet worden beschouwd voor het vervullen van vacatures. Toch blijkt er een aantal situaties mogelijk, waarin deze methodiek uiteindelijk toch niet het vereiste aantal executives oplevert:

- a. discontinue groei van de onderneming (onvoorziene snelle expansie of diversificatie);
- b. onvoorziene ontwikkelingen in methodieken of technieken, die specialistische kennis of ervaring vergen, welke de onderneming niet bezit en waartoe zij zelf dus moeilijk kan opleiden (computerspecialisten, corporate development-mensen enz.);
- c. wijzigingen in de samenleving qua maatschappijopvatting, marktgrootte of consumentengedrag (wegvallende grensbelemmeringen, inspraakstructuren, voorkeur voor tijdelijk werk enz.), waardoor in de leiding van een bedrijf andere hoedanigheden voorhanden moeten zijn dan was voorzien.
- d. een onvoldoende diameter van de job-rotationspiraal binnen de onderneming (alle facetten, die componenten

vormen van de manageropleiding kunnen binnen het — daarvoor te kleine — bedrijf niet worden verwezenlijkt);

e. onverwacht verloop, doordat de onderneming niet bij machte is haar beste krachten aan het bedrijf te binden; veelal omdat zij te laat met het niveau van verantwoordelijkheden worden belast, dat bij hun capaciteiten past;

f. domme pech, door ziekte of overlijden van enkele veelbelovende junioren;

g. onverwacht verloop als gevolg van de groeiende carrièrebewustheid van jonge executives en een daarbij aansluitende grotere mentale mobiliteit (wellicht spelen hierbij een opkomende wrevel tegen paternalistisch bestuurd ondernemingen en de perspectivische verkleining van de crisismisère uit de jaren '30 een rol, waardoor het „safety first” in de carrière-opvatting van kostwinners aan betekenis inboet);

h. sterk toenemende openheid en communicatie omtrent carrièremogelijkheden buiten de eigen onderneming.

Ad 2. („good breeding”). De toenemende concentratie in het bedrijfsleven en de voortgaande scheiding in personen tussen bedrijfseigendom en het — professionele — bestuur daarvan, beperkten de wenselijkheid én de mogelijkheid tot het voorzien in vacatures op grond van familierelatie zonder competitie-element. Steeds meer wenste men kandidaturen van die kant slechts in overweging te nemen in concurrentie met personen buiten deze kring en op basis van (vrijwel) gelijke kansen.

Ad 3. (rondkijken van commissarissen enz.). Niet alleen werd van de kant van de commissarissen zelf de klacht vernomen, dat hun „scope” zich noodzakelijkerwijs beperkte tot de bedrijven waarmee zij contacten onderhielden — altijd maar een deel van het bedrijfsleven en dan nog dat deel waaruit zij gezien hun relatie liever geen capabele junioren losweekten —, maar ook de veranderende taakstelling tussen directie en commissarissen binnen de NV vormden een bezwaar tegen exploraties vanuit deze hoek.

Nogmaals beklemtonend dat management-development als de ideale methode moet worden beschouwd tot het vervullen van kaderfuncties, blijkt het dus vaak onontkoombaar mensen van buitenaf aan te trekken en daarmee tevens de buitenwereld over het bestaan van de vacature te informeren.

* De heer Zwartkruis is adjunct-directeur van Eurosurvey NV, executive recruiters, o.a. te Amsterdam.

Advertentie

Het probleem van de vanuit het eigen bedrijf niet vervulbare vacature is voor een goed deel opgelost via de opkomst van media, waarin via een advertentie van het bestaan van een vacature mededeling werd gedaan. Vaststaat, dat deze ontwikkeling, met een diversificatie in de follow-up (interviews, psychotechniek, en — omstrede — grafologie) de oplossing heeft gebracht voor een groot deel van de vacatures en dat er in deze zin reden is om van een goeddeels overwonnen moeilijkheid te spreken.

Als dan ook al een bezwaar moet worden aangedragen, dan beweegt zich dit duidelijk in de marge van de algemene problematiek en komt het slechts voor in een tweetal niet-alledaagse situaties:

1. in geval het bedrijf om goede redenen bezwaren heeft tegen het bekend maken van de vacature (bijv. omdat daarmee een zwakke kant van zijn management-bezetting wordt geopenbaard, het entameren van een nieuwe activiteit wordt duidelijk gemaakt, aan eigen personeel blijkt dat de interne belangstelling voor de vacante zetel niet zal worden gehonoreerd, enz.).

2. in geval er nauwelijks sprake is van gekwalificeerde respons op een advertentie, bij afwezigheid van een aanbodzijde op de arbeidsmarkt op het niveau van de vacature. Deze situatie doet zich voor wanneer het gaat om vacatures in de allerhoogste bedrijfsregio's: leden van raden van bestuur, directeuren of zeer gespecialiseerde lijn- of staffunctionarissen (computerspecialisten, fiscale deskundigen en soms ook marketing managers enz.). De afwezigheid van gekwalificeerd aanbod laat zich dan nog onderverdelen in gevallen waarin die afwezigheid het gevolg is van bezwaren, die inherent zijn aan de onderneming *in kwestie* en gevallen waarin sprake is van een uiterst schaarse „markt” los van de onderneming. Sommige elementen „daarvan kunnen voor verbetering vatbaar zijn, andere nauwelijks.

Bekend is uiteraard dat een onaantrekkelijke lokatie, een (latent of manifest) voor controverses vatbare familie-structuur of een discutabele bedrijfsreputatie (qua resultaten, management, bedrijfstak of personeelsbenadering) de aanbodzijde van de factor arbeid ten zeerste verenigt. Dit geldt uiteraard nog sterker voor functies op het niveau waarvan hier sprake is. Minder doorzichtig is het effect van een gebrekkige, onduidelijke of ouderwetse organisatiestructuur in personen of verantwoordelijkheden, en van de afwezigheid van een concrete planning of beleidsconceptie voor de toekomst van het bedrijf op middellange en langere termijn. Ook de kruitdamp die een fusie veelal omgeeft remt het aanbod sterk, omdat eventueel geïnteresseerden liever nog even aanzien, hoe een dergelijk samengaan qua arbeidsklimaat en carrièremogelijkheden „uitpakt”. Tenslotte speelt het toeval hier nog een rol: de advertentie moet tenslotte „toevallig” worden gelezen.

Vanuit het potentieel van mensen, die zich in principe voor de bekendgemaakte functies zouden kwalificeren, kunnen dan nog gevoeligheden bestaan met betrekking tot het confidentiële karakter (op dit niveau zijn „prospects” in hun sector veelal bekende en elkaar kennende mensen), terwijl advertenties uiteraard slechts een zeer beperkte functie-informatie kunnen verschaffen, waarbij een wat ongelukkig gekozen term een grote terughoudendheid kan oproepen (bijv. het vermelden van „verantwoordelijk voor het concern-archief” bij een financieel-administratief directeur, terwijl de man er zich in feite misschien een half uur per jaar mee zal occuperen).

Spoorslag '70 van slag

Pecunia Artis Magistra?

Holland Bop Festival:
(oor)verdovend

(ongecorrigeerd)

In het algemeen doet de moeilijkheid zich voor dat een groot deel van het potentieel zijn eventuele interesse niet concreetiseert in een sollicitatie, omdat men meent zijn onderhandelingspositie daarmee onnodig te verzwakken.

Een geheel andere benadering

Men kan zeggen dat omstreeks 1950 in de Verenigde Staten voor het eerst een systematische poging werd ondernomen om te komen tot een geheel andere aanpak van de hier opduikende problematiek. Die nieuwe aanpak sloot aan bij een evolutie in het *gehele* Amerikaanse zakenleven. Deze bestaet daarin dat de ondernemingsleiding voor gespecialiseerde know-how in toenemende mate een beroep doet op externe, professionele adviseurs.

Natuurlijk had die ontwikkeling een voorland. Begonnen met de advocaat, de gespecialiseerde adviseur in reclamebureau (de volgorde is geheel willekeurig), zette deze tendens door naar het inschakelen van organisatie-adviseurs, die de onderneming naar verschillende kanten op haar effectiviteit toetsen. In die ontwikkeling paste een specifieke professionele consultancy, gericht op het langs systematische weg in opdracht van ondernemingen adviseren inzake de organisatiestructuur van de ondernemingsleiding *in personen* en het vervullen van de daarin ontstane vacatures.

Gebleken was namelijk dat de vervulling van vacatures in de ondernemingsleiding in feite een vak apart is, waarin de navolgende elementen de hoofdrol spelen:

1. De noodzaak tot een grondige inventarisatie van de functie, een beoordeling van haar „zindelijkheid” in organisatorisch opzicht, de traceerbaarheid van de taakstelling en verantwoordelijkheden, zijn groeimogelijkheden, remuneratiestructuur, enz.

2. De noodzaak tot inventarisatie van de positieve en negatieve aspecten van de functie, onderneming en eventueel bedrijfstak of lokatie (de leiding van een onderneming denkt vaak, dat bij een vacature in haar management een ieder te hoop zal lopen ten einde de vacante zetel te bezetten; niets is minder waar).

3. Een inventarisatie van de vereiste en gewenste hoedanigheden van de juiste vrouw of man: leeftijd, opleiding, ervaring, „persoonlijkheid” (een levensgevaarlijk begrip overigens!), nationaliteit, enz.

4. Een analyse van de bij de hoedanigheden van de juiste man behorende arbeidsvoorwaarden (afgewogen tegen de

remuneratiestructuur van de onderneming, van de bedrijfstak, het land van vestiging, enz.).

5. Een adequate, persoonlijke, zoveel mogelijk geobjectiveerde en uitvoerige informatie over de vacature aan de daarvoor gekwalificeerde mensen.

6. Een uitvoerige evaluatie van de wezenlijke elementen uit het carrièreverloop en het succes van die personen, die zich na informatie voor de vacature inderdaad blijken te interesseren (d.w.z. dat bij de oordeelsvorming niet de persoonlijkheidsstructuur, maar het bewezen succes in de reeds gemaakte carrière primair is).

7. Begeleiding van het contact tussen onderneming en voorwaardelijk geïnteresseerden via objectivering van de uitgewisselde informatie en het uiteindelijk tot stand komen van een concreet aanbod tot het vervullen van de vacature.

8. Een afronding van de oordeelsvorming via gesprekken met de opgegeven referenties en — indien nodig — daarbuiten.

Schematisch kan de selectiemethode via advertentie en de nieuwe methode — die de naam *Executive Search* meekreeg — worden voorgesteld als op blz. 645 is weergegeven.

Vooronderstellingen „Executive Search”

De systematiek van de methode van „Executive Search” gaat uit van een aantal vooronderstellingen, wil zij effect sorteren. De voornaamste zijn wel:

1. Gefundeerde kennis bij de consultant van de opvattingen, technieken, motiveringen en organisatie van het management van ondernemingen, zodanig dat inventarisatie, informatie en evaluatie tot in nuances mogelijk zijn.

2. Grondige kennis van de structuur van het bedrijfsleven en de daarin gangbare gedragspatronen.

3. Kennis van het bedrijfsleven in personen (het „bestand” aan executives) en de daarbij behorende remuneratiestructuren (primair en secundair).

4. Kennis van de specifieke bepalingen in de arbeids-overeenkomst op managementniveau (concurrentieclausules, tantiëmerechten, promotie-afspraken, enz.).

In de praktijk is gebleken, dat dit pakket van vooronderstellingen zodanig specifiek is, dat van een afzonderlijke professionele activiteit sprake is. Een en ander kan geïllustreerd worden aan de hand van een (Nederlands) praktijkvoorbeeld:

Als een bedrijf voor een topfunctie zoekt naar een werktuigbouwkundig ingenieur tot 40 jaar, die enkele jaren internationale bedrijfservaring moet hebben opgedaan, en het bedrijf is bereid in zijn salaris tot f. 70.000 per jaar te gaan, dan heeft het zijn mogelijkheden al in vijf opzichten beperkt:

1. werktuigbouwkundige ingenieurs zijn er in Nederland (stel) 3.000 in totaal,
2. beneden de 40 jaar zijn er daarvan (stel) 900,
3. met enkele jaren ervaring zijn er daarvan (stel) 600,
4. met enkele jaren internationale bedrijfservaring zijn er daarvan (stel) 300,
5. meer dan f. 70.000 per jaar verdienen er daarvan reeds (stel) 100 (deze afhaking vergt uiteraard een diepgaande kennis van het honoreringssysteem van het bedrijfsleven en een intensief contact met een aantal personen binnen deze categorie).

Er resteren aan mogelijkheden, geheel bepaald zonder met iemand te hebben gesproken, 200 personen. Doorgaans is dan nog een nauwere begrenzing mogelijk, door bijv. die personen te ecarteren, van wie met vrij grote zekerheid kan worden aangenomen dat zij geen belangstelling zullen hebben voor de vacante functie (bijv. ingenieurs die reeds eigenaren zijn van een bedrijf, of duidelijk op weg een familielid in een directiepositie op te volgen) of die niet in aanmerking komen om voor de hand

liggende redenen (bijv. ingenieurs die reeds voor het concern dat de vacature heeft werkzaam zijn).

Heeft de geschetste „afhaking” — die een onderdeel uitmaakt van de voorstudies van de consultant — plaats gehad, dan doet hij een intensief beroep op zijn gaandeweg opgebouwde kennis van het bedrijfsleven in personen. Wie van de resterende 200 zou een gegadigde kunnen zijn en met wie daarvan onderhoudt hij relaties?

Het is deze fase in de voorstudie, die de recruiter brengt tot zijn beslissing, of hij een opdracht tot het speuren zal accepteren. Komt hij nl. tot de slotsom, dat zijn kans van slagen beneden een bepaalde grens ligt en dat succes dus mede van het toeval zal gaan afhangen, dan weigert hij de opdracht. Hier komt een element van de beroepscode aan bod, die is neergelegd in de (vrijwillige) *Code of Ethics* van de „Association of Executive Recruiting Consultants” (1959) en die onder meer vereist, dat slechts een opdracht wordt aanvaard als een goede kans tot slagen aanwezig is. Verder weigert hij de opdracht bijv. als hij blijkt reeds een opdracht voor een concurrerend bedrijf te hebben aanvaard, hetgeen hem in een minder plezierige situatie zou kunnen brengen.

Een uiterst belangrijk element in de voorstudie is tenslotte het beoordelen van de vacante functie op haar „zindelijkheid”, met andere woorden op de doeltreffendheid van de organisatorische configuratie, waarvan zij deel uitmaakt en de mate waarin het succes in de functie afhangt van de inbreng van de aangetrokken functionaris of door hem kan worden beïnvloed. Opvallend is daarbij in de praktijk, dat in vele bedrijven het management er nauwelijks een idee van heeft hoe de buitenwacht (anders dan de aandeelhouders) tegen het eigen bedrijf aankijkt, en wel speciaal vanuit de gezichtshoek van de potentiële — gekwalificeerde — werknemer.

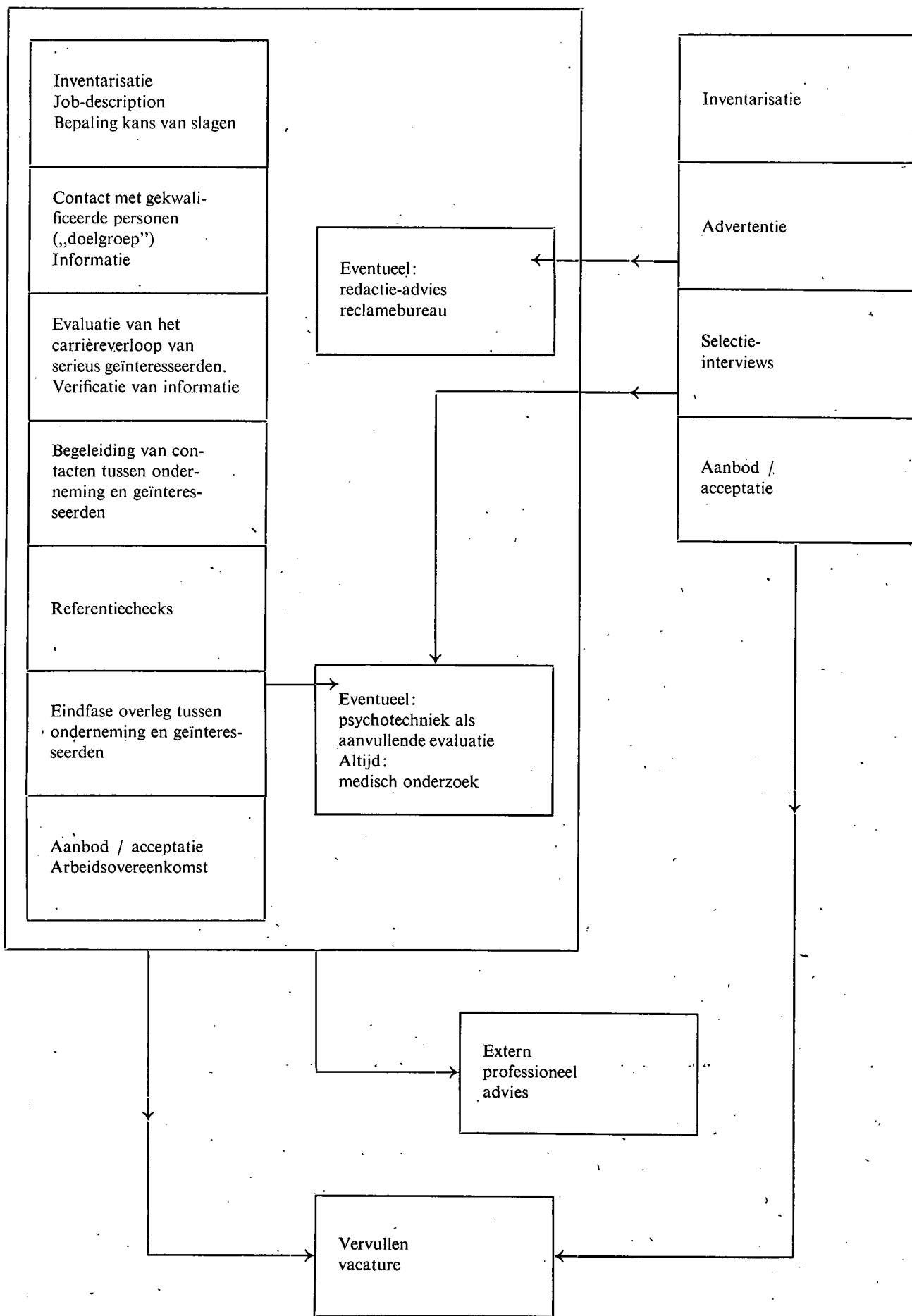
Wordt de opdracht aanvaard en is de job-description na ampele overwegingen van weerskanten „rond”, dan zullen degenen, die na de voorstudies als potentieel geïnteresseerden zijn overgebleven, in contact moeten worden gebracht met de vacature en haar specificaties. In dit stadium is discretie uiteraard van het allergrootste belang. Trouwens, met de absolute garantie van discretie staat of valt de gehele consultancy.

Het bedrijf zelf benoemt uiteraard uiteindelijk, waarbij in laatste aanleg ook een aantal secundaire of subjectieve factoren een rol kan — en misschien wel moet — gaan spelen (een ruig aannemersbedrijf zal graag iemand kiezen, die in een enigszins „tough” team past, een meer „sophisticated” bedrijf liever een wat meer „highbrow” type, enz.).

Europese situatie

Toen bleek, dat de nieuwe vorm van consultancy in Amerika succesvol was, is ook in Europa — voor het eerst in Frankrijk aan het eind van de jaren '50 — gepoogd deze activiteit gestalte te geven, maar dan geënt op de Europese situatie en bedrijfsstructurering, die veelal aanmerkelijk feodaler en „geleidelijker” van signatuur was (en is) dan de Amerikaanse. Daarbij bleek dat een dergelijke activiteit ook in Europa zin zou kunnen hebben, mits aan een aantal eisen werd voldaan:

1. Rekening moest worden gehouden met de multi-nationale structuur van Europa en de achtergrond van zijn kader, ook in een situatie van verkleinende nationaliteitsverschillen, hetgeen noodzaakte tot spreiding van kantoren, liefst per land, waarbij consultants de personen van hun eigen nationaliteit „evalueerden” naar scholing, ervaring, enz. (het is bijv. voor een Belg uiterst moeilijk een

Engelse en een Franse kandidaat tegen elkaar af te wegen).

2. De code, zoals door de Amerikanen opgesteld, diende in zijn meest strikte vorm te worden gehanteerd.

Daarbij valt nog op te merken, dat in Europa juist die bedrijfssectoren die in geringe mate op een „traditie” in het personeelsbeleid voor de hogere regionen bogen (bijv. de computerindustrie) het snelst van deze dienstverlening gebruik maakten, ook al omdat zij deze activiteit vanuit de Amerikaanse sfeer kenden. Gaandeweg echter bleken ook de meer traditionele bedrijfssectoren, zoals het bank- en verzekeringswezen, bereid de inschakeling van externe adviseurs met dit „type” consultant uit te breiden. In feite kan thans worden gezegd, dat een aanmerkelijk deel van het Europese bedrijfsleven met deze „nieuwe” vorm van consultancy vertrouwd is geraakt.

Eén van de moeilijkheden waarmee men in Europees verband werd geconfronteerd was het feit dat de nationale wetgevingen van een aantal landen (veelal uit de crisisjaren daterende en tegen uitbuiting van werklozen gerichte) rechtsregels kennen, waarbij recruiting tot een vorm van arbeidsbemiddeling wordt verklaard, waarvoor in sterke mate beperkende bepalingen bestaan. In Duitsland bijv. is daardoor ook de activiteit van uitzendbureaus enige tijd ten zeerste beperkt, tot de jurisprudentie besliste dat deze bedrijfstak niet door beperkende bepalingen werd getroffen. In feite moet dus van land tot land worden bekeken of en in hoeverre de wetgeving deze consulting beperkt.

Ook in Nederland heeft de recruiting-activiteit via het systeem van Executive Search zich voorspoedig ontwikkeld sinds een aantal jaren, daarbij gesteund door de sterk internationale oriëntatie die het Nederlandse bedrijfsleven sinds jaar en dag kenmerkt. Daarbij zijn uiteraard nog niet alle bolwerken van traditie geslecht, maar er zijn toch aanwijzingen dat deze vorm van consultancy een blijvende plaats in Nederland zal zijn beschoren.

Conclusie

Ook in West-Europa blijkt ruimte te bestaan voor de van huis uit Amerikaanse methode van Executive Search, zij het onder specifiek Europese condities. Voor deze methode lijkt bij het vervullen van vacatures in een zeer kleine bovenlaag van de ondernemingsbezetting als aanvulling van de bestaande „consulting-activiteiten” een goede toekomst weggelegd.

P. G. M. Zwartkruis

(Vervolg van blz. 641)

lid van deze paragraaf stelt het als volgt: „aan de begrotingseconomie van de Bond moet een vijfjaarlijkse financiële planning ten grondslag gelegd worden”. De bedoeling van de vijfjaarlijkse planning is om een ordening op langere termijn te brengen in de begrotingen. De betekenis ervan omvat echter meer: niet minder belangrijk zijn de betrekkingen tot de ontwikkeling van de totale economische capaciteit, die in de planning opgenomen moeten worden. De meerjarige financiële planning hangt daarom nauw samen met een op groei gerichte economische politiek op middellange termijn. Deze opvatting wordt vooral ook door de Commissie van de EEG aangehangen.

De vijfjaarlijkse planning moet gezien worden als *informatieve* prognose en doelprojectie, die alleen oriëntatiepunten verschaft. De beslissing over de begroting blijft bij het parlement. Enerzijds moeten de begrotingen in omvang aangepast worden aan de capaciteit van de totale economie, ten einde een overbelasting te voorkomen; anderzijds vormen de begrotingen en met name de daarin geschatte infrastructuurinvesteringen een voorwaarde voor de groei van de economie. Van bijzondere betekenis voor de groei is de aard van de financiering van de uitgaven en dan vooral de verhouding tussen financiering uit de belastingen en die uit leningen.

De meerjarige financiële planning vormt de grondslag voor een eventueel vereiste anti-cyclische begrotingspolitiek.

Par. 14: de financiële-planningsvoorschriften gelden „op overeenkomstige wijze” voor de Länder. Men heeft dus *afgezien* van een uniforme planning voor alle gebieds-corporaties, hetgeen niet alleen grondwettelijk, maar ook politiek gezien bedenkelijk geweest zou zijn vanwege de sterk centraliserende werking.

L. Kuypers

Literatuur:

Arthur J. Bennis e.a.: „Executive Recruiting”, *Graduate School of Business Administration, Harvard University, 1960.*

Auren Uris: „The executive job market”, *McGraw-Hill, 1965.*

Roger H. Hawk: „The recruitment function”, *American Management Association, 1967.*

Mededelingen

Congres verticale prijsbinding

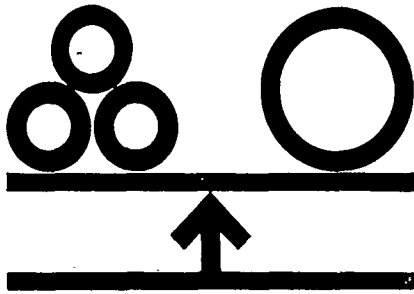
Op 12 oktober a.s. vindt in de congreszaal van het nieuwe Jaarbeursgebouw te Utrecht een groot wetenschappelijk congres plaats, gewijd aan het thema:

Het recht op verticale prijsbinding. Op dit congres zullen aan de hand van een drietal preadviezen spreken: *Prof. Dr. K. Mellerowicz*, hoogleraar aan de Technische Universiteit te Berlijn; *Prof. Dr. W. J. van de Woestijne*, hoogleraar aan de Technische Hogeschool te Delft, en *Dr. A. Moje*, president van de sectie beroepsorganisaties van de Internationale Vereniging van Levensmiddelen Detaillistenorganisaties te Wiesbaden.

Prof. Mellerowicz is de schrijver van het standaardwerk: *Markenartikel, die ökonomischen Gesetze ihrer Preisbildung und Preisbindung.*

De preadviezen van de referaten worden tijdig aan alle congresdeelnemers toegezonden. De deelnemers kunnen naar aanleiding van de preadviezen schriftelijk vragen indienen, welke door de referenten worden behandeld. De leiding van het congres is door De Gelderlander-Vakpers, die t.g.v. haar 25-jarig bestaan dit congres aanbiedt, in handen gelegd van een comité, dat onder leiding staat van Dr. J. Bartels, voorzitter van de Stichting „Het Merkartikel”.

Nadere inlichtingen: De Gelderlander-Vakpers, postbus 36, Nijmegen, tel. (08800) 2 75 00, toestel 240.

Geld- en kapitaalmarkt

Monetaire zwartkijkers en de Amerikaanse economie

Zoals bekend bevinden de Verenigde Staten zich op het ogenblik in een zeer moeilijke economische situatie met enerzijds een tot staan gekomen groei van het nationale produkt en anderzijds een voortduren van de inflatie. Deze feitelijke omstandigheid is ongetwijfeld een mede-oorzaak van het thans fel oplaaien van een al enige jaren sudderende discussie in de Verenigde Staten. Namelijk over de relatieve betekenis van de geldhoeveelheid en van de federale uitgaven voor de omvang van de nationale bestedingen en daarmee voor de produktie, werkgelegenheid, rente, e.d.

Tot voor kort werd het debat van de zijde van de monetaire economen — onder leiding van Milton Friedman van de University of Chicago — in vrij algemene termen gevoerd. Zo langzamerhand worden zij echter door de „new economists” met het mes op de keel gedwongen met hardere argumenten op tafel te komen. Terecht zijn de „new economists” van mening dat de monetariërs niet kunnen blijven volstaan met wat vrijblijvende opmerkingen van academische aard. Zij moeten nu maar eens precies uit de doeken doen hoe in hun zienswijze — dus volgens de moderne kwantiteitstheorie van het geld — de Amerikaanse economie zich in de nabije toekomst zal ontwikkelen. Het is m.i. inderdaad niet voldoende dat zij met een regressie-vergelijkingje enig verband tussen geld-

hoeveelheid en nationaal inkomen proberen aan te tonen¹.

Kort geleden heeft de Federal Reserve Bank of St. Louis — „the unofficial branch of the University of Chicago”, dus fervente aanhangers van Milton Friedman — de specificaties en voorspellingen gepubliceerd van een met een econometrisch model, dat geheel is opgebouwd in lijn met de modernste versie van de moderne kwantiteitstheorie². De vooruitzichten voor de Amerikaanse economie in 1970 en 1971 zijn volgens de gemaakte prognoses nogal slecht. Maar daarover straks, want enige achtergrond-informatie is wel wenselijk.

De premissen van de modernste versie zijn ongeveer aldus. De economie is intrinsiek stabiel en er zullen nimmer grote verstoringen ontstaan waarvan de bron gelegen is in de private sector. In de Keynesiaanse visie is dit laatste veelal juist wél het geval en heeft de overheid de verantwoordelijkheid te zorgen voor evenwichtsherstel door met budgettaire maatregelen compenserend op te treden. In de monetaire visie zijn budgettaire maatregelen zonder begeleidende monetaire acties echter impotent. Zij oefenen weinig invloed uit op de totale bestedingen en hebben daarom weinig effect op de omvang van het reële bruto nationaal produkt (BNP) en de werkgelegenheid. De moderne kwantiteitstheorie stelt dat de enige bron van een grote verstoring van de economie gelegen is in een erratische geldcreatie, m.a.w. de overheid — in casu de monetaire autoriteiten — draagt de schuld van elke grote verstoring; de private sector gaat vrij uit.

Kenmerkend voor het moderne monetaire denken — maar in feite met een zeer klassieke inslag — is dat de monetaire autoriteiten met een versnelling of vertraging van de groei van de geldvoorraad weinig invloed kunnen uitoefenen op de lange-termijnontwikkeling van het reële BNP, de werkgelegenheid en de reële rentevoet; in de long run worden alleen nominale grootheden beïnvloed. In de short run zullen daarentegen manipulaties met de groei van de geldhoeveelheid wel degelijk gevolgen hebben voor de ontwikkeling van reële grootheden.

Voor monetariërs uit de Chicago School levert de verklaring van de huidige stagnatie in de volumegroei van de Amerikaanse economie geen enkel probleem. Zoals reeds gezegd geloven zij geen moment in enig effect van budgettaire maatregelen, welke niet worden begeleid door overeenkomstige monetaire acties. In dit verband verwijzen zij triomfantelijk naar de invoering van de surtax en de vermindering van de federale uitgaven in 1968, bedoeld om de bestedingen af te remmen. Deze combinatie had echter geen enkel remmend effect, omdat de groei van de geldvoorraad dat jaar 7% bedroeg, hetgeen vrij hoog is. In 1969 duurde de inflatie dan ook lustig voort. Maar inmiddels werd de groei van de geldvoorraad het eerste halfjaar van 1969 beperkt tot 4% en in het tweede halfjaar tot zelfs 0%. Deze drastische krappgeldpolitiek werd snel gereflecteerd in een overeenkomstige beperking van de nationale bestedingen. En zie: dit leidde weer tot een absolute teruggang in het reële BNP en tot een toeneming van de werkloosheid.

Dat ondanks de krappgeldpolitiek in 1969 de prijzen thans nog steeds stijgen, is voor monetariërs uit de Chicago School ook niet zo verbazingwekkend. In hun visie wordt het prijsniveau door slechts twee grootheden bepaald. Namelijk door de „demand pressure” — d.i. de spanning tussen het actuele BNP en het potentiële BNP bij inschakeling van alle produktieve krachten — en door de inflatieverwachtingen van het publiek. In de short run is de inflatieverwachting verreweg de factor met de meeste invloed op de ontwikkeling van het prijsniveau. En deze inflatieverwachting is weer een functie van de mate van prijsstijging in het verleden. Dit verklaart waarom in de Verenigde Staten de prijzen nog steeds stijgen ondanks de krappgeldpolitiek in

¹ Zie de rubriek *Geld- en kapitaalmarkt* in „ESB” van 1 april 1970.

² L. C. Andersen en K. M. Carlson: *A monetarist model for economic stabilization in*, „Federal Reserve Bank of St. Louis Review”, april 1970.

(I.M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

1969: de stijgende prijzen zijn op het ogenblik geen functie meer van de geldhoeveelheid (via de nationale bestedingen en de „demand pressure”) doch louter van de inflatieverwachtingen. En zo lang de inflatiepsychose aanhoudt, blijven de prijzen stijgen, waardoor de inflatieverwachtingen weer gevoed worden, enz. Aldus de redenering van de monetariërs uit de Chicago School.

Het cureren van de Amerikaanse economie is in bovenbeschreven visie helemaal niet zo'n ingewikkeld karwei, maar wel één van lange adem. De inflatie is op het ogenblik geen functie van de geldhoeveelheid, dus een krapgeldpolitiek is onzin. Integendeel, een gematigde ruimgeldpolitiek ligt meer voor de hand. Daardoor worden de bestedingen gestimuleerd en zal het reële BNP weer groeien en de werkloosheid afnemen. De inflatie dient te worden bestreden door de inflatieverwachtingen te bestrijden. Dit laatste niet door het houden van fraaie, van vertrouwen in de Amerikaanse economie getuigende, toespraken, maar door daden.

Helaas wordt niet duidelijk gemaakt welke daden dat moeten zijn. Wel wordt de indruk gewekt dat de enige afdoende daad om de inflatiepsychose te doorbreken is het gedurende langere tijd laten stagneren van de economie. Maar dat komt nog nader aan de orde. In ieder geval moeten de daden niet bestaan uit het invoeren van een prijs- en loonpolitiek. Dat is Friedman een gruwel. En uitgerekend de voorzitter van de Federal Reserve Board, Burns, die vroeger zo fel tegenstander was van een loon- en prijspolitiek, heeft suggesties in deze richting gedaan. Friedman kan het haast niet geloven: „It is disheartening to observe so tough-minded, so independent and so knowledgeable a person as Arthur Burns conform to this pattern so soon after becoming chairman of the Fed”³. Een pikant detail is dat Friedman, die Nixon tijdens diens verkiezingscampagne heeft geadviseerd ten aanzien van economische vraagstukken, ongetwijfeld een vinger in de pap heeft gehad bij de benoeming van Burns door Nixon.

M.i. is de ommezwaai van Burns niet zo onbegrijpelijk. Onder politieke druk, met name van de kant van het bedrijfsleven, wordt Burns langzaam gedwongen de krapgeldpolitiek op te geven. Sterker nog: indien Friedman zijn zin krijgt, wordt overgegaan tot een constante groei van de geldhoeveelheid. Dag in dag uit, jaar in jaar uit. Bijvoorbeeld met 5% per jaar. Immers, in de

moderne kwantiteitstheorie wordt de long run ontwikkeling van de economie niet bepaald door de geldhoeveelheid, doch door de beschikbaarheid van natuurlijke hulpbronnen, arbeid, kapitaalgoederen en produktiviteit. Gestoei met de groeivoet van de geldvoorraad door de Federal Reserve zal alleen maar conjuncturele afwijkingen van de lange-termijnontwikkeling veroorzaken. Kennelijk is Burns minder overtuigd van de juistheid van deze zienswijze en voelt hij behoefte de monetaire politiek als conjunctuurinstrument te behouden. Maar krijgt Friedman zijn zin dan wordt de monetaire politiek als conjunctuurinstrument uitgeschakeld en wordt het volgens zijn tegenstanders mogelijk eens naar andere instrumenten uit te kijken. Bijvoorbeeld een loon- en prijspolitiek (voor Nederland kan een tegengestelde ontwikkeling worden gesignaleerd: grotere politieke weerstand tegen een loon- en prijspolitiek en daardoor een zwaarder accent leggen op de monetaire politiek).

Voor alle duidelijkheid: Friedman heeft in feite helemaal geen behoefte aan conjunctuurinstrumenten. De economie is immers intrinsiek stabiel en wordt alleen verstoord door fouten gemaakt door de Federal Reserve.

Friedman heeft wel nog één probleemje: op welk percentage moet de groei van de geldvoorraad nu gefixeerd worden om de Amerikaanse economie uit het slop te halen? Op dit punt is de Federal Reserve Bank of St. Louis — het recalcitrante lid van de Federal Reserve familie — Friedman te hulp geschoten met het reeds eerder genoemde econometrische model. Dit model gaat d.m.v. simulaties de consequenties op korte termijn na van enige alternatieve groeivoeten van de geldvoorraad.

De resultaten van de simulaties zijn uitgesproken zwartgallig. De enige mogelijkheid om de inflatie afdoende te bestrijden is de groeivoet van de geldvoorraad op nul stellen, zoals in het tweede halfjaar van 1969. Een paardemiddel om de inflatie te bestrijden, want dan worden de inflatieverwachtingen de kop ingedrukt door middel van een krachtige en aanhoudende recessie en een werkloosheid van 7,7%. Maar dan is wel bereikt dat eind 1971 de inflatie nog maar 2% bedraagt (het streefgetal van de Nixon Administration) en de rente 6,7%.

Wordt daarentegen de groei van de geldvoorraad op 6% gefixeerd — zoals in 1967 en 1968 — dan zal de volumegroei van de Amerikaanse economie zich in de tweede helft van 1970 her-

stellen en zal een krachtige groei optreden in 1971. Even goed zal dan de werkloosheid eind 1971 nog altijd 5,7% bedragen, bij een prijsstijging van 3,8% en een rentevoet van 7,2%.

Een middenweg is de groei van de geldhoeveelheid met 3%. De recessie zal dan eind 1970 het dieptepunt bereiken en gedurende 1971 zal een geleidelijk herstel optreden. De werkloosheid zal eind 1971 opgelopen zijn tot 6,7%, de inflatie zal zijn teruggebracht tot 2,9% en de rentevoet zal 6,9% bedragen.

De resultaten van deze simulaties hebben zelfs de samenstellers van het model geschokt. In feite zien zij geen mogelijkheid dit jaar een recessie in de Amerikaanse economie te vermijden. Maar nog veel belangrijker is dat zij voor de komende twee jaar geen mogelijkheid zien de inflatie te beëindigen en de rentevoet terug te brengen, zonder een aanzienlijke werkloosheid.

Gehoopt moet worden dat het model niet deugt. Het is een klein model van acht vergelijkingen. Wat het karakter van het model betreft: het is zeer mechanisch en eigenlijk wel een beetje macaber. Zodra een mutatie in de exogeen (d.w.z. buiten het model om) bepaalde geldhoeveelheid plaatsvindt, is de afloop van het economisch proces gepredestineerd, onontkoombaar. Opvallend is dat het model geen ruimte laat voor interacties. Een voorbeeld is de rente. Deze wordt door nagenoeg alle grootheden in het model bepaald, doch heeft zelf geen enkele betekenis voor de afloop van het economisch proces. De rente bungelt er maar zo'n beetje bij.

Het zwakke punt in het model ligt m.i. in de eerste en belangrijkste vergelijking, namelijk de bestedingsvergelijking, waarmee het realiteitsgehalte van het model valt of staat. De omvang van de bestedingen wordt bepaald door de twee exogene grootheden in het model: de geldvoorraad en de federale uitgaven. De laatste grootheid blijkt geen noemenswaardige betekenis te hebben. De statistische methode waarmee wordt aangetoond dat de geldhoeveelheid zo strategisch is, is echter nogal aanvechtbaar. Daarover heb ik reeds eerder geschreven⁴. Be-

³ M. Friedman: *Burns and guidelines*, in „Newsweek”, 15 juni 1970.

⁴ Zie voetnoot 1 en ook: Milton Friedman en de monetaire politiek, in „Economisch Kwartaaloverzicht AMRO Bank”, juni 1970.

halve de statistische aanvechtbaarheid is er het veel fundamentele bezwaar dat de monetariërs uit de Chicago School nog steeds zitten te haspelen met de theoretische schraging van de directe schakel tussen geldhoeveelheid en nationale bestedingen.

Tot slot nog één belangrijk facet. Ook indien wij aannemen dat „money does matter”, dan is het zeer de vraag of een centrale bank de groei van de geldhoeveelheid op een gewenst constant peil kan handhaven (dit afgezien van het probleem dat het meten van de geldvoorraad nog helemaal niet zo gemakkelijk is; zeer recent heeft men in de Verenigde Staten daarvan een voorbeeld kunnen zien). Het probleem is dat de geldhoeveelheid in de volkshuishouding tot stand komt door een interactie tussen centrale bank, de geldscheppende instellingen en het publiek. Een monetaire maatregel van een centrale bank — in de Verenigde Staten bijv. een open-markttransactie ter beïnvloeding van de „monetary base” — werkt via het gedrag van de geldscheppende instellingen en via het gedrag van het publiek, vergezeld van allerlei feedback-reacties, in op de uiteindelijke geldhoeveelheid in de volkshuishouding. Men kan zich afvragen of deze link nu zo betrouwbaar is — in feite dus zo weinig stochastisch — dat het effect van een monetaire maatregel op de geldhoeveelheid nauwkeurig kan worden voorspeld (en dan komt nog de link van geldhoeveelheid naar bestedingen). Ik betwijfel het — zodra de schakel echter minder betrouwbaar is, betekent dit dat een centrale bank de geldhoeveelheid niet met voldoende nauwkeurigheid kan beheersen om met groot succes de bestedingen in de gewenste mate te beïnvloeden. Doordat het model van St. Louis de geldhoeveelheid als volledig exogeen beschouwt, is dit in ieder geval al één onrealistisch aspect aan het model. En er zullen er ongetwijfeld nog wel meer zijn.

Dr. C. K. F. Nieuwenburg

dat een einde moet worden gemaakt aan het onbelast zijn van met levensverzekeringspremies gekweekte rente. Nu is het uiteraard een vreemde zaak dat bij éénzelfde persoon in een bepaald geval de terzake van een schuld betaalde rente aftrekbaar is, terwijl de op een vordering gekweekte rente niet wordt belast.

Toch lijkt de door de heer Bakker voorgestelde remedie minder juist. Hierbij wordt namelijk geen rekening gehouden met het feit dat de rente op nominale vorderingen en schulden voor een groot deel geen andere rol speelt dan compensatie van het verlies aan koopkracht van de hoofdsom door de inflatie. Bij een rentevoet van bijv. $8\frac{1}{2}\%$ en een gemiddeld jaarlijks inflatiepercentage van $4\frac{1}{2}\%$ bedraagt de reële prijs voor een lening slechts ca. 4% . Het verschil ad $4\frac{1}{2}\%$ is in wezen *aflossing*; immers, de waarde van de overblijvende schuld is met $4\frac{1}{2}\%$ gedaald.

In dit licht gezien is het geheel ten onrechte dat de volle renteopbrengst tot het belastbare inkomen wordt gerekend en uiteraard ook dat rentelasten ten volle aftrekbaar zijn. Het zou billijk zijn wanneer slechts het deel van een rente dat uitgaat boven de feitelijke inflatievergoeding belastbaar, resp. aftrekbaar zou zijn.

Daar de rekenrente van levensverzekeringmaatschappijen niet onaanzienlijk lager is dan de gemiddelde inflatie, zou niet het belasten van renteontvangsten uit dien hoofde, zoals de heer Bakker voorstelt, een billijke oplossing van het gesignaleerde euvel vormen, doch het beperken van de aftrekbaarheid, resp. de belastbaarheid van alle renten van nominale schulden, resp. vorderingen tot hetgeen boven een simpele inflatievergoeding uitgaat.

In breder verband gezien zou daarmee de bestaande discriminatoire fiscale behandeling van nominale vorderingen in vergelijking met andere beleggingsvormen, zoals aandelen en onroerend goed, een einde nemen.

A. C. de Goederen

Naschrift

De heer De Goederen heeft ten dele gelijk. Ook naar mijn mening is in fiscaal opzicht het gulden-is-gulden-systeem niet langer meer houdbaar. Een algemene beschouwing van mij over dit probleem is opgenomen in het *Weekblad voor fiscaal recht*, no. 4950 van 12 juni 1969 onder de titel: „De

fiscus en de inflatie”. Een oplossing is voorlopig niet te verwachten, ook al omdat de eliminatie van schijnwinsten in de winstsfeer een moeilijke zaak is.

In het onderhavige geval gaat het echter om iets anders: het bij een gulden-is-gulden-systeem opheffen van de *ongelijke* fiscale behandeling van de rente gekweekt met levensverzekeringen ten opzichte van alle andere rente. Dit is een onbillijke situatie, vooral nu de levensverzekeringmaatschappijen, mede onder invloed van de vele kritiek, ertoe zijn overgegaan voor nieuwe verzekeringen een hogere rente te vergoeden, waardoor de concurrentieverhoudingen ten opzichte van andere spaarvormen worden scheefgetrokken. Dit geldt in het bijzonder voor de koppelhypotheken met gemengde verzekeringen, waarvan de fiscale gevolgen op de bepaling van individuele belastbare inkomens thans tot een ontoelaatbare omvang stijgen.

C. P. A. Bakker

Economische groei afremmen?

In zijn artikel „Economische groei afremmen?” (*ESB* van 13 mei jl.) speelt Prof. Dr. F. Hartog met de gedachte het probleem industriële groei/voortgaande milieuverontreiniging sectorsgewijs aan te pakken. „Dan zou in het bijzonder de groei van vervuilers en lawaaimakers kunnen worden beperkt. . . Dit kan een kwestie zijn van vestigingsbeleid, maar ook van fiscale politiek. . . De chemische industrie behoort inderdaad tot de sterkste groeiers. Door een selectief beleid zou dus de groei kunnen worden getroffen juist op de punten waar zij gevaren oplevert voor milieuverslechtering”.

Met deze gedachten van Prof. Hartog verder spelend, zou ik mij kunnen voorstellen dat één van de oorzaken van de sterke groei van de chemische industrie gelegen is in de omstandigheid dat in de prijzen van de produkten van deze industrie niet alle nadelige externe effecten zijn ingecalculleerd. En juist bij de fabricage en het verbruik van chemische produkten zijn deze effecten in het algemeen naar verhouding hoog, zoals Prof. Hartog betoogt. Bij „juiste” prijzen, misschien te benaderen door een selectief vestigings- en fiscaal beleid, zou de groei wel eens minder sterk kunnen zijn (het huidige vestigingsbeleid voorziet echter juist in subsidiëring van de groei-industrieën).

Ingezonden

Belastingvoordelen van verzekering

Bij het artikel van de heer C. P. A. Bakker in *ESB* van 29 april jl. (blz. 439-440) zou ik een enkele kanttekening willen plaatsen. De heer Bakker meent

Wat zou het effect van een dergelijk beleid zijn op de groei van het nationale inkomen, of beter, op de toeneming van de werkgelegenheid en op de toeneming van de consumptie per hoofd van de bevolking? Wellicht kan het Centraal Planbureau hierop antwoord geven. Het CPB is — zoals bekend mag worden verondersteld — op het ogenblik bezig na te gaan wat de effecten zouden zijn van een afremmen c.q. stimuleren van het zeehavenbeem van onze economie. In dit verband zijn twee sectoren onderscheiden: het zeehavenbeem en het landbeem. Misschien zou kunnen worden nagegaan of een dergelijke berekening ook kan worden gemaakt, indien onze economie wordt verdeeld in de sectoren „vuil” en „schoon”. Ik kan mij voorstellen dat dit onderscheid relevanter is dan het onderscheid tussen het zeehaven- en het landbeem.

De uitkomsten van de berekeningen zouden bijv. kunnen worden „vertaald” in jaren. Voorbeeld: bij een stimulering van de „schoone” en een afremming van de „vuile” bedrijvigheid zouden wij pas in bijv. 1981 de welvaart bereiken die we anders — bij ongewijzigd beleid — reeds in 1980 deelachtig zouden worden.

Ik dacht dat Prof. Hartog met zijn artikel een element naar voren heeft gebracht, waar men bij het formuleren van een nieuwe industriepolitiek (waar dR in *ESB* van 21 januari 1970 om vraagt) niet om heen kan.

Drs. S. P. van der Zee

P. J. Potgieser: Bedrijfseconomische vraagstukken. Deel 1. Vraagstukken voor M.B.A.-examens. Negende druk. J. Muusses, Purmerend 1970, 243 blz., f. 11.

In deze druk is weer een aantal nieuwe vraagstukken opgenomen, terwijl enkele minder actuele vraagstukken vervielen.

P. J. Potgieser: Bedrijfseconomische vraagstukken. Deel 2. Vraagstukken voor S.P.D. & M.O.-examens. Achtste

druk. J. Muusses, Purmerend 1970, 351 blz., f. 15.

Deze achtste druk werd aangevuld met enkele nieuwe vraagstukken van de officiële examens en van EHEP-tentamens, terwijl enkele vraagstukken werden geschrapt. Voor de bewerking van het uitwerkingenboek werd zorg gedragen.

Prof. Mr. C. H. Schouten: Opstellen over economisch ordeningsrecht. Deel 1. Universitaire Pers Rotterdam, 1970, 174 blz., f. 14,50.

Dit boek bevat voor het grootste deel een aantal opstellen op het gebied van economische ordening en economisch ordeningsrecht, die reeds eerder in druk zijn verschenen. Als eerste deel van een omvangrijker werk bevat het een algemene inleiding tot het ordeningsrecht, vervolgens een behandeling van het vestigingsrecht en daarop aansluitend een uiteenzetting van de ordeningsproblematiek en het ordeningsrecht op het terrein van het binnenlandse vervoerswezen. Het boek geeft

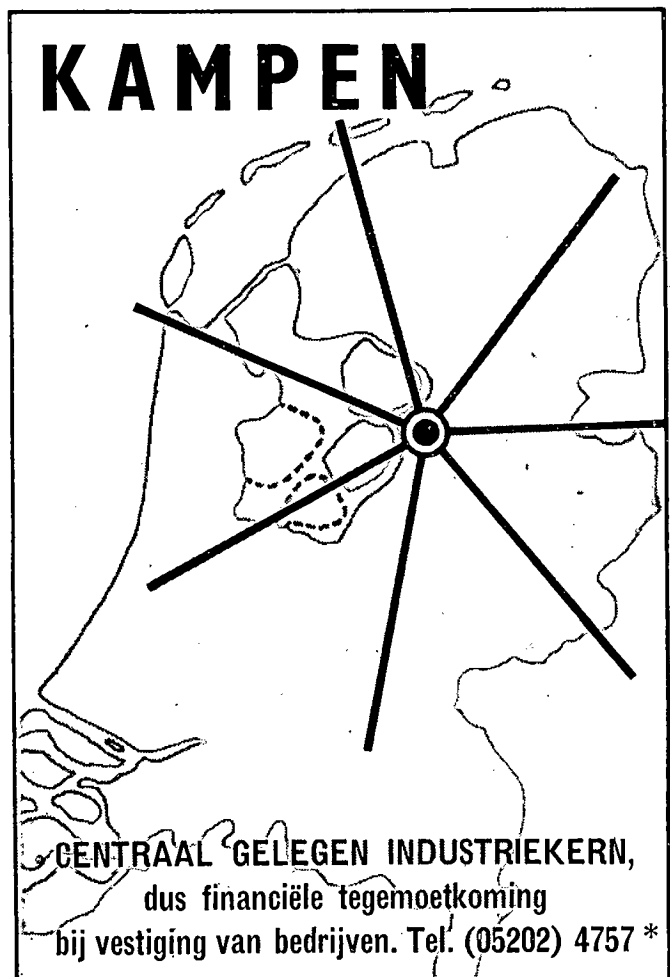
een blik op de wijze, waarop het studievak voor studenten in de juridische en economische faculteit aan de N.E.H. te Rotterdam onder de naam „ordeningsrecht” wordt benaderd.

Dr. H. M. In 't Veld-Langeveld: Onderzoek onderzocht. Bijleveld, Utrecht 1970, 26 blz., f. 2,90.

Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoogleraar in de empirische sociologie aan de Nederlandse Economische Hogeschool te Rotterdam op 26 februari 1970.

Drs. L. J. M. Smeele: De Wet op de jaarrekening en de accountant. Samsom, Alphen aan den Rijn 1970, 23 blz., f. 3,65 incl. B.T.W.

Openbare les gehouden bij de aanvaarding van het ambt van buitengewoon lector in de accountancy in de faculteit der economische wetenschappen van de Katholieke Hogeschool te Tilburg op 18 juni 1970.

De **Nederlandsche Wetboeken**, uitgegeven door Mr. J. A. Fruin. Supplement, tekst nrs. 1-144, verwijzingen nrs. 1-142. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage, 140 blz., f. 12,50.

Dit supplement bevat, doorlopend genummerd, de wijzigingen en aanvullingen, zowel wat de tekst als wat de verwijzingen betreft, die sedert de verschijning der **Nederlandsche Wetboeken 1967** tot december 1969 zijn aangebracht. Aan dit supplement zijn toegevoegd het nieuwe **Boek I** van het **Burgerlijk Wetboek**, de **Uitvoerings-**

besluiten daarvan en de noodzakelijk geworden veranderingen in de verwijzingen voor zover zij het **Eerste Boek** betreffen.

Centraal Bureau voor de Statistiek: Inkomensverdeling 1964 en vermogensverdeling 1965. Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage 1969, 92 blz., f. 10,50 incl. B.T.W.

Deze statistiek is een nieuwe uitgave in de reeks van statistieken over de inkomens- en vermogensverdeling zoals

die tweemaal in de vijf jaar worden samengesteld. De laatst verschenen publikatie had betrekking op 1962/1963. Door de vertraging welke in het gereedkomen van de uitkomsten is opgetreden, is afgezien van een analyse van de resultaten van deze statistiek en is de inleiding beperkt gebleven tot een technische toelichting.

Centraal Bureau voor de Statistiek: Statistiek der gemeentefinanciën. Comptabele gegevens 1965-1968. Aanvullende

10 de rijksoverheid vraagt

voor het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid

t.b.v. één der te 's-Gravenhage gevestigde Rijksdiensten in de Sociaal-Economische Sector

hoofd van de afdeling documentatie en research

vac. nr. 9-2291/0936

Taak: analyseren en interpreteren van de door de medewerkers der afdeling verzamelde gegevens over lonen en andere arbeidsvoorwaarden.

Gevraagd: doctoraal examen economie of sociologie met bijvak sociale economie.

Standplaats 's-Gravenhage.

Salaris, afhankelijk van leeftijd en ervaring, max. f 2401,- per maand.

voor het Ministerie van Verkeer en Waterstaat

t.b.v. de Rijkswaterstaat, Hoofdafdeling Financieel-Economische en Planologische Zaken van de Hoofddirectie van de Waterstaat

econoom

vac. nr. 0-5131/0936

Taak o.m.: maken van studies met betrekking tot de ontwikkeling van het toekomstige wegennet; bestuderen van de economische vraagstukken verbonden aan het parkeren; nagaan van de economische betekenis van de verkeersveiligheid; beoordelen van de economische betekenis van waterstaatswerken in het algemeen.

Standplaats 's-Gravenhage.

Salaris, afhankelijk van ervaring, tot max. f 2401,- per maand.

Schriftelijke sollicitaties onder het bij de gewenste functie vermelde vacaturenummer (in linkerbovenhoek van brief en enveloppe en voor elke vacature een afzonderlijke brief) zenden aan de **Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.**

AOW-premie voor Rijksrekening. De salarissen zijn exclusief 6% vakantieuitkering

cijfers. Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage 1970, 52 blz., f. 7 incl. B.T.W.

Onderhavige statistiek sluit nauw aan op de publikatie „Statistiek der gemeentefinanciën, comptabele gegevens 1964-1968”, welke in maart 1969 gereed kwam.

Vereenvoudiging inkomstenbelasting. Rapport uitgebracht door een studiecommissie voor de Vereniging van inspecteurs van 's Rijks belastingen. Kluwer, Deventer 1970, 96 blz., f. 9,50.

De studiecommissie, bestaande uit

inspecteurs van belastingen, had tot opdracht het bestuderen van de mogelijkheden tot vereenvoudiging van de inkomstenbelasting en de daarmee samenhangende heffingen. Bij deze studie is uitgegaan van door de inspecteurs in de praktijk gesignaleerde knelpunten. Het rapport bevat o.a. verschillende vereenvoudigingsvoorstellen.

Centraal Bureau voor de Statistiek: Statistiek van de internationale binnenvaart 1968. Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage 1970, 154 blz., f. 16 incl. B.T.W.

Werden tot dusver afzonderlijke cijfers over de door de internationale binnenvaart vervoerde goederensoorten uitsluitend voor de grensovergang Lobith gepubliceerd, in deze publikatie is dit uitgebreid tot de gehele internationale binnenvaart van, naar en via Nederland. Voorts is voor de eerste maal gebruik gemaakt van de nieuwe regionale indeling van Nederland. In deze publikatie is een inleiding opgenomen over de ontwikkeling van de duwvaart op de Rijn, geschreven door Drs. J. König.

HBG

HOLLANDSCHE BETON MAATSCHAPPIJ N.V.

WERKMAATSCHAPPIJ VAN DE HOLLANDSCHE BETON GROEP N.V.

**Wetenschappelijk rekenaar
als
systeemanalist of
junior-systeemanalist**

- Eisen: ● enige programmeer-ervaring in FORTRAN of Algol
● opleiding middelbare school
● HBS-b studierend voor wetenschappelijk rekenaar A
● leeftijd van 21 tot 30 jaar.

Plaatsing in klein team van gekwalificeerde medewerkers belast met het ontwikkelen van programma's voor technisch-wetenschappelijke toepassingen.

Het rekencentrum beschikt over twee computers en gekoppelde rekenapparatuur.

Sollicitaties te richten aan de afdeling Personeelszaken van de Hollandse Beton Maatschappij N.V., Generaal Spoorlaan 489, Rijswijk Z.H.